

DATINA

ANUL VI

Nr. 9-10

Apus de soare

Pe Dunăre

DATINA

ARTISTICĂ — LITERARĂ — SOCIALĂ

Director: Mihail Gușiță

An. VI. Nr. 9—10.

Noemvrie
Decemvrie 1928.

SUMARUL:

Satul meu	Cosma Rugef
Patriarhala — versuri	T. D. Plăieșu
Cărțița — schiță	D. Bodin
Taina cărților — povestire	Iulian Prodescu
O, dormiți! — versuri	Eug. Constant
Neguri și lumini - Moș Ciocălțu - povestire	G. Roiban
Schițe - desenuri - peisaje.	G. Simionescu D. Stoica G. Bazacov

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mișcarea culturală:

Insemnări;

Al. O. Teodoresanu: Hronicul Măscăriciului Vălătuc.
O nouă sărbătorire: Henry Bergson.
Const. Kirițescu: Printre apostoli.
Oameni și gânduri: De la noi și de aiurea.
Scrisori din București.

ORICE REPRODUCERE ESTE OPIŢĂ

ABONAMENTE:
LEI 20 . . . PE AN
INSTITUŢII ŞI MIHOSITAŢI
LEI 500

Lei 30.

SATUL MEU.

SATUL meu aruncat pe-o rână pe povârnișul unei coaste nu-i sat ca toate satele, fiindcă-i al meu. Fiindcă aci am iubit huma lipicioasă care-mi îngreuna opincile primăvara la plug, aci am tremurat cu drag toamna la culesul porumbului închiciurat de brumă, am mânat voios vacile în faptul zilei și am gustat din plin nopțile senine argintate de lună, cu caii pe luncă.

Satului meu i-am frământat țărâna 'n uliță când eram doar un pîci, i-am întăritat câinii când eram copilandru și l-am umplut adesea de zarvă în noaptea Crăciunului. L'am despoiat de cuiburi vara, i-am alungat fluturii depe uliți și depe smârcurile sîntînelor. L'am hărțuit în toate chipurile și l-am plîns când era trist și m'am bucurat cu el în zilele de sărbătoare. I-am ascultat lăutarii și i-am imitat cu lăuta de cocean.

El m'a învățat să mă bucur și să mă 'ntristez, să cunosc pe Dumnezeu și pe oameni. Basmeele babelor lui m'au cutremurat și nopți de-a rândul n'am închis ochii de groaza smeilor și a balaurilor. El m'a plămădit din huma lui, m'a hrănit din sucule lui, m'a adăpat din isvoarele lui și în sânul lui îmi sunt adânc implântate rădăcinile prin moșii și strămoșii mei.

Eu sunt copilul lui mocan și prost, care i-a jupuit salcâmi depe marginea drumului, care i-a adunat ghiociei primăverii, care i-a colindat țarinile și vâlcelele și luncile, după lăstari drepți de nuele pentru colindă. Nici o fărîmă din el nu mi-i necunoscută și nimic din mine nu-i necunoscut lui.

Ne-am iubit ca doi frați simplii și brutali, dar ne-am iubit. Ne-am iubit fiindcă de atâtea ori crengile și mărăcinii salcânilor lui mi-au sgâriat picioarele, mâinile și fața, și m'au schilodit adesea. Ne-am iubit fiindcă de atâtea ori câinii lui m'au alungat și mi-au rupt cămașa, când din grădinile lui am furat mere și pere. Ne-am iubit și ne-am crezut unul altuia. Ne-am urît și ne-am alungat. Ne-am dat mâinile și ne-am îmbrățișat.

Numai el, satul meu, m'a văzut așa cum am fost: desculț, în cămașe, cu capul gol și încins cu bete.

El m'a învățat să cunosc dragostea și s'o cânt în frunză, în fluer și în vorbă, și tot el ca un bun prieten, a tăinuît-o în ulițele neguroase umbrite de salcâmi ale nopților pline de fiorii iubirii. El mi-a scos în cale-mi pe *llana*, subțire cu ochii negri și sprâncenile arcuite ca din cărbune. El a hrănit-o și a crescut-o și pe ea și s'a bucurat și el când a văzut-o în iie cusută cu arnigi și fluturi, cu părul prins în coade împodobite cu *busuioac* și *ochiul boului*.

El a umbrit-o și pe ea și i-a dat viață, i-a crescut sânii, i-a picurat în carne neastâmpăr și'n ochi un negru omoritor.

El i-a rumenit buzele și obraji cu razele soarelui lui.

El i-a picurat în suflet tristețea serilor din toamnele lui și i-a strecurat în glas murmurul pădurilor lui.... De suntem răi, el, și nimeni altul nu-i de vină; de suntem buni, lui singur i-aduceți cinstire.

Noi lui ne'nchinăm și Dumnezeului lui.

Înțelege-ne până la sfârșit sat al nostru, nu sfi vitreg și nu ne-alunga în vâltoarea huitoare și blestemată a orașului... Sub sfântul tău destin ocrotește-ne până iară ne vom întoarce în dumnezeiasca-și humă.

Cosma Rugel.

PATRIARHALA

*Imi ești popas în lunga 'mi pribegie,
Cu stâlpii suri, cu streășina pustie
Cu zidul coșcov care stă să cadă,
Ulitală casă 'n mijloc de ogradă*

*Și în ielac cu liniștea urzită
În vechi chilimuri și în lăvicere,
În busuioc icoana—orânduită
Smerenii—adânci țese în unghere*

*Din cadrele de nuc, zâmbesc bătrânii
Plutește—aroma de gului și mere,
Și au înlins, păianjenii stăpânii
Un așternut de tainică lăcere...*

*Sâmcelă 'n umbră, tufe de răsură,
Printre zaplazuri nalba 'nșelenește.
Acelaș nuc stă strajă 'n bățătură...
Și 'n vechi strîde taina se 'mpânzește...*

*Ca 'ntr'o saciesie în grădina mută,
Se 'nșiruesc flori albe de cucută...
Și Implelesc din noapte—o năsălie,
Pentru un trup cu inima pustie...*

T. D. Pîlășu,

CÂRȚIȚA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INTR'UN fund de vale se întinde moșia boierească. Zăpezile se topesc. Intorsurile negre răsuflă. Cite-o gîmișă stingheră te chiamă prin croncănit de ciori. Norii plumburii de ceață se îndesă asupra cimpiilor ca un vrășmaș. Intunecoși și negrii, sunt semnele belșugului. Din sinul gras al brazdelor, frăgezite trei luni sub nămeți, va răsări ca o binecuvântare verdeața: livezi și grîne.

Este cea dintâi zi după „babe“.

Omul trebuie să-și dichisiască plugul, carul, grapa; să dea mîncare boilor cu negura 'n cap, că nu știe când boier Gheorghe îi va bate la poartă. Acum poate vrea să facă sanțuri pentru scurgerea băltoacelor depe semănături; miine-poimiine poate vrea să întoarcă miriștile, rămase nearate în toamnă, ca să fie bune de pus perumb pînă cînd inflorește mîrgăritarul; altădată te chiamă la curățirea pășunilor de mărăcine, ca să crească 'n voie numai finul bun... Și câte nu sunt de făcut la curte cu vremea asta frumoasă! Ale tale—vorb'ăluia—le lași mai la urmă. Pentrucă n'ai ce face. Îți scapă vita din curte, hait!... *În țarina lui*; zboară găina... *la el în grădină*; trimiți copilul cu oile... *În Islazurile boterului*... Nu se poate! nu... nu se poate!

Și cînd mai gîndești că dumncalui nu-i mîiere... și nici om ca noi toți, nu-ți mai faci planuri de scăpare. A zis „Stane“... să fi cu beii de resteu, cu plugu 'n car și cu barda 'n mîină.

Biata c'oana—Dumnezeu s'o ierte—ce soartă amară a mai avut. Mai rău ca slugile. Numai opt ani a stat cu el... ea care era măr roșu nu alt ceva și îndesată cu sănătate ca o dropie. Fata s'globie și răsfătată a popii Ieremia, cu avere și cu carte; mult mai fină decât holteiul ăla ticșit de nevoile celor asupriți. Ajunseseră 'n ultimul timp de n'o mai cunoșteai: obrazul — odată fraged, stând să plesniască de roșeață — se cutase de dungi grele, pe care — în ceasurile firzii ale nopților de neodihnă și necaz — la crimile își urmau direle înălbite. Ochii negrii ca isvorul nopții și jucători în orbitele lor că ai unui pui de rîndunică... se făcuseră cenușii și se infundaseră sub pervazul frunții în cearcane vînat-înegrice ca ai unei mumii egiptene... Buzele — odinioară jucau în zîmbet — acum erau două tivuri întunecate ale gurii... Din sîngele ei sugea par'că — minută cu minută — un strigoi necunoscut, pe care nimeni nu-l putea lega cu sfoară în miez de noapte, pentruca'n zori să-l urmăriască pînă la mormînt și să-l ciopîrșiască pe rug... El era 'n casă. Și poruncia. Și va porunci. Ea s'a dus în lumea celor drepți și obidiți să odihniască de veșnicie căci în scurta-i viață multe rîuri de lacrimi a vărsat, — de i-au secăt și ochii...

Chirilă o duce mai greu. Crescut de mic la curte suferă totul și nu poate să se despartă de înfăptuirile mîinilor sale. Numai de atît se bucură... El știe toate tainele boerului dar tace ca pămîntul.

Nu știu copilul, — Ionică — cum îl desmiardă... dar zilele nu s'vîrite 'n sac. Și n'aduce anul ce-aduce ceasul.

Așa-i boierul. Tot satul îi teme de frică. Glasu-i răsună ca al unui tiran la răsuciri cînd e vorba să fii la munca lui. De mîncare nu te'n-trecabă. De hăntură nici atît. De odihnă să nu te-audă... «că-i stă norocul»... Umblă călare din zori pînă'n noaptea firzie, prin toate huceagurile și pe toate potecutele, ca glonțul. Pocnește din bici îndesat, ca un haiduc la minie. Înjură răgușit și scurt ca un bandit. Trimite la biserică în fiecare Duminică luminare și vin..., de rușine. El nu se duce decât la Paști și la Crăciun. De grijit și de spovedit să nu care cumva să-i spună cineva; c'n stare să-l lase'n vinătăi: zice că-i dorești moartea. »Numai înainte de-a da birul popii face omul de-al-de astea«.

Totuș. Dătulele lui, pe trezeci și șese de furci, gem de porumb. Hambarele sunt imbișite cu griu. Clăile de fin se mucigăesc în grădină de ani de zile. Divnițele, incuiate cu multe lacăte zdravene, duhnesc de vin vechi și de țuică îmbălsămată. De pomeluri nu mai vorbim: putrezesc nemincate. Turmele de oi albe și durdulii se 'ncurcă toamna cînd vin din munte. Beii și juncii sclipesc la pâr de grași ce sunt. Taurii răstoarnă valca'n coame și umblă prin cirezi ca niște despoși. Porcii — mușuroaie de carne — deabia se umeresc gâfăind dela șghiabul cu boabe la nomol.

Să fie numai Dumnezeu la mijloc!? N'aş crede. Prea multă cruzime...
Prea multă bogăție putredă...

* * *

A înmugurit fagul scriind pe coama pădurii: primăvara. Cucul cântă, Mieii sburdă pe muşuroaie şi pe marginea de drum. Berzele, însofînd vremea, şi-au regăsit cuiburile. Soarele rîde. Cîmpul e descătuşat de haina albă. Presărat cu oameni: ca un altar în care se săvîrşeşte o slujbă.

Pe moşia boierească ară cinci plugari desfînd pămîntul negru şi greu. Brazdele se culcă sclipind una pe alta. Pe dunga lor zoresc semănătorii — ca să nu-î ajungă plugurile.

Chirilă — cu Lunilă şi Viorean — cea mai cuminte pereche a curşii — urmează agale pe cei patru înaintaşi. Tovarăşi nedespărţiţi: se înţeleg aşa de bine. După ce au înţărcat, din mâna lui au crescut. Ba tăriţe. Ba ghi-juri de porumb. Ba apă din cantă la fintină. Erau ca doi copii lingă mama lor. Li-a pus ciucuri roşii în frunte ca să nu se deoache şi clopoşci la gât. Li îndirjia cînd s'apucau în coarne cu alşii. Şi vara se culca lângă ei sub şopron... Acum ară tărăgănat ogoarele mănoase. Sandu doineşte. Fluieră. Şi dă chiot din vreme'n vreme. Ei merg rumegând: nu simt greutatea. Cînd pleacă, seara, li aşează flori şi frunze la jiglă. Iar cînd sfârşesc cu aratul... este sărbătoare...

Ionică vine odată cu prînzul. Culege viorele. Sare. Se joacă. Alcargă după fluturi. Osteneşte şi se culcă. Doarme cit vrea. Se scoală. Mănîncă. Incepe iarăş şbengul. Toată ziua o şine aşa.

Cînd e pe terminate soseşte şi boierul. El şine plugul de coarne şi Sandu boii de funie cînd se trag ultimele brazde. Un deget, două... o brazdă — dacă se poate — să rupă din dilmă. Să se adauge meru la nesfârşita lui de moşie...

Sărmana vecină — văduvă şi cu şase copilaşi — Cătălina lui Dinu Oprea — geaba-şi şingua averea. Boierul mină înainte, zimbînd ironic în atot-puternicia sa. Pînă cînd ţarancei — din cei patru ştîneni şi jumătate — care-î moştenise dela tatăl ei — nu-î mai rămînsese decit pentru a pune cîteva rînduri de porumbi. Atunci şi-a adunat sărăcia şi îndrăşneala în suflet, a luat un copil în braţe şi pe ceilalşi după ea şi s'a dus la judecata.

Nenumărate drumuri a făcut pentru a căpăta dreptatea. Hainele pe bieţii copii se făcuseră numai sdrenţe. Şi faţa li secase de foame. Vaca — isvorul lor de viaţă — era înstrăinată. Găinile le vinduse Cătălina la fitg. Casa şi livadca erau puse amanet. Şapte suflete, sub privirea lui Dumnezeu, rătăceau înspre nădejdi fără isbîndire, mîşînd stomacul cu apă rece şi trupul ostenit cu mîngîiere.

Iar bogatul îndopă cîteo sumă de advocaţi. Teţi halapi şi palavragii cari fură pentru cîteva bani dreptul atătera!...

Intr'a patra zi după Paști, judecătorul—covârșit de durerea celor sărmani—porni la fața locului....

„Dacă n'ai acte nici tu, nici el — ce să zicem?... N'avem ce face, femeie“....

Judecata s'a închis. Judecătorul a plecat la oraș, pentruca iarăș poate într'un ceas, să sugrume șapte vieți și să îmbuibeze un ipocrit, chiar atunci când ar dori să facă altfel... *dura lex*.

Și așa-și încherbase *boerul* toată moșia și toate bogățiile. Se înstărise în douăzeci de ani cât fusese vechil la bunul și milosul boer de viță Conu Dinu, care ros de o boală grea și lungă nu mai călcasese demult în sat, și pân' a închis ochii a rămas departe prin orașe în căutarea doftorilor.

Vechilul îi trimetea socotelile întocmite pe catastife *în regulă*, și-i scria mereu: ani grei, secetă și sărăcie, până ce omul de pripas ajunse stăpân cu acte în regulă, *boer* în locul boerului.

* * *

De câțiva ani însă roata norocului nu mai merge cu boierul. Pasă-mi-te are el și Dumnezeu catastiful și socotelile lui. Fără nevastă, fără copil căruia i se perduse de urmă prin streinătate. Muștrat de conștiință că-i pregătise sfârșitul soției. Fără multe slugi credincioase, care muriseră în urma câte unei bătăi. Istovit de ani. Rămăsese doar cu bătrânul Chirilă. În somn era mereu cutremurat de visuri urite... Simția că se apropie ceasuri grele.

Inchipue-ți: Se făcă că era într'o margine de lac plin de stuh și 'n fund o pădure bătrină. Locuiau aci toate jivinele depe lume. Intuneric de-ți dai cu degetele 'n ochi. El prindea pește cu undița. De un ceas... nimic bun. Deodată, haț! o gărșoaie cu solzii ca aurul. Când vroi s'o arunce 'n sac..., un muget și un foșnet fără asemănare îi luară urechile. Prin pădure se vedeau puncte de foc—de toate culorile. Se apropiau mărindu-se. Din papură—ca niște licurici—ieșiau sulii de lumină... Într'o clipă se simți strins ca 'n lanțuri peste toate mădularele: nici țipăt nu mai putea să scoată. Simțea cum i se deșiră oasele și cum carnea se desgardină depe ele. Cușite arse și săgeți inveninate parcă-l străpungeau. Și o labă mare—ca un sloi de gheață—il vîri de un metru 'n pământ. Sângele-i țisniă prin piele. Picuri mari de sudoare curmau galbenul pierdut al feții... Dar a scăpat... Noroc că l-a deșteptat sluga. Venise de noapte Ion Aldea să-i plătească imășul pe anul trecut... și pentru bani, Chirilă avea ordin să-l scoale și la cîntăteri...

Tot așa... n'are s'o mai ducă mult!... Chirilă trebuia să steie lângă stăpin cu lumina aprinsă. Să nu cheme pe popa decît la poruncă. Adormi boierul... Adormi sluga.

Sgomet. Chirilă se deșteaptă...

„A... a... ah!... Uite! un câmp întins cât vezi cu ochii. Pe el, toate neamurile—cu mic cu mare. Doi draci poartă o funie lungă pe deasupra mulțimii. Cîte zece... douăzeci... sute... mii... se afirmă ca electrizați de ea. Și încornorații—sburdind și plesnind din coadă—îi duc, ca pe o cireadă de animale, pe un loc ridicat: în fața tronului lui Skaraotchi... înconjurat de o mie de slujitori. El citește într-o carte mare cu foile de coajă afumată de plută, pe care le ’ntorc doi nespălați.

„Gavrilă Stanciu—de ani optzeci și nouă—pentru că a furat o furcă de fier dela fiul său, zicînd că este de ai casei, să fie aruncat în moară cu capu ’n jos—ca să nu sufere mult—iar dincolo, să-l așezați la doi metri de flacărele pucioasei din muntele lui Ionix“...

N’a apucat să isprăvească bine și iată-l la gura morii!...

„Gheorghe Pircălabu—de ani șazeci și patru—să se țină de chică și să se lase încet-încet măcinat. Să vadă cu ochii cum i se scurge viața și cum dinții roșilor de oțel fac păsat din carnea și oasele lui“. Dădea să întrebe: „Pentru ce?“ dar glasul se dusesse. Vedeă, Auzia, cum pârăiau fluierile picioarelor... simția durerea... care întrecuse toate marginile... »Dincolo, să fie dus la picioarele tronului meu: în dreptul gurii de foc prin care dau drumul plumbului topit. Să fie legat cu nojița sandalelor mele. Eu voi avea grije de el. Il voi pune capac înaintea isvorului iadului. Veșnic viu: prin el vor trece toate focurile și fierțorile împărței me-e“...

Chirilă... nu mai știa nimic. Fața boierului se umplă de bășici, cari plesnau, lăsînd în urmă venin. Mîinile și picioarele nu mai sfârșiau mișcările repezi și neregulate. Din gură ieșiau spume’n clăbuci... Deodată nu mai mișcă. Ochii se deschiseră bulbucăși. Gura rămase căscată cași când ar fi strîns ceva tare. Mîinile apucară două dreve’n văzduh. Picioarele se propfiră ’n perete. Suflarea se rupse. Chirilă îl strigă tare de două ori dar nimic... Boerul se linișți într’un sfârșit, Chirilă îl strigă iară, dar... înghețase... Chirilă îl sgudui, dar pace... Iși făcu cruce...

Prin geamurile cu ochiuri largi pătrundea picziș o pinză de lumină albăstrie de lună... tăind, ca un cușit lat, negura odăii pustii. Ferestrele începură să trosniască ’n focuri. Țișinile dela uși scîrțiau: parcă intra cineva nevăzut, nedeschizând. Un fuior de vînt sorbia cenușa din vatră—ca un flămînzilă ce-ar fi pus gura la coș. Un „tic-tac“—din ce în ce mai deslușit—bălea în peretele dinspre miez-de-noapte par’că ar fi numărînd searta ultimele clipe ale unui alt muritor...

Afară găinile cîntă cecoșește. Bulmele adunate din câte toate celțurile depărtărilor șin sfat, tinguindu-se pe acoperișul casei boieresti. Din cînd în cînd, cîinele bătrîn, Lupu—taie pustiul acestei nopți tulburate și lungă cât un veac, cu urletul său semnificativ și strident: Era crânicul morții!...

De patru zile nu se văzuse nici boierul, nici sluga, satul era nedumerit. „Să știți că s’a apucat să facă bani. Ce-i mai trebuie muncă?“

DATINA

Asta-i bătaie de cap. S'a încuiat acolo cu Chirilă... și cine să-i știe... Îndrăznește cineva să tune 'n curtea boierului? "... Dar lucrul putea să se și schimbe. „Dac' au venit hoții și le-au pus cuțitul la gât? și i-au jefuit? Cum erau ei singuri și cum se dusesse vestea de bogăția lui... Ia să vorbim cu primaru, cu notaru... și să ne ducem cîțiva pe-acolo“...

Și-au intrat în casă: Boier Gheorghe înghețat în pat, crăpase fierea în el... și Chirilă ničări...

Boierul nu lăsase nici o însemnare. În acelaș an a murit Cătălina lui Dinu Oprea în săptămâna luminată și Gheorghe Pîrcălabu în noaptea sfîntului Andrei.

Mulți ani deatunci. Timpul — ca o armie de cari neadormiți — rodea și pustiă totul în cale. Uluca se aplecase 'n către pământ. Stoborii putreziseră. Lucrurile depe bățatură se 'mprăstiaseră. Hambarele, pătulele, grajdurile, șoproancele... erau pline numai de lumină. Clăile de fin și boghiile de coceni stăteau în drumul vitelor satului... pînă cînd s'au răsturnat și se făcuseră putregai. Palatul boieresc se măcinase: schelet în mijlocul curții. Aco-perișul: numai căpriorii și cîte-o fosează de șindrila care viuia cînd bătea vîntul. Pereții: cel dinspre apus — numai bârnel; ceilalți — curmați de și-roaic de ploaic — păreau — pădure de tei în dosul căreia rîde soarele. Geamuri... niciunul. Ușile la perete... lăsau să cînte golul prin odăi și ogeacuri. Pivnița singură — zăvorîtă 'n lacăte mari — multe și ruginite — era neatînsă. Cucușăle și ciuhurezii își plimbau în voie neamurile lor prin coridoarele tăcerii și întunecimii. Și ca un cor din alte lumi ale păcatelor — se auzea de cu scara și mai despre ziuă — săltînd spre bolțile albastre ale abisului — innuri satanice — cobînd a pustiu — străfulgerate în monotonia lor jalnic — prelungă de cîte un „ciu-hu-hu-hu“... puternic și rar: glasul de înmormîntare al regelui păsărilor nocturne. Și casa boierească, în coveia sonorile astea infricoșetare, lăsîndu-le să și lăfiască aripile pînă către marginile nopții...

Nimeni nu trecea — mai ales noaptea — prin apropiere. Aci se 'ntîlniau — în fiecare miercuri seara — moroii și ursitoarele ca să și dea părerile asupra cui să cada, năpasta în săptămâna viitoare, cum să bobiască asupra pruncilor și zilele cui și cum să le curme.

De tarlalele mînoase de altădată — pe cari nici pasările cerului nu îndrăsniau să calce — pașteau în voie cirezile, și hergheliile oricui. Vecinii ciuntiau din meșia lui Pîrcălabu, cu stinjenul, cum boierul altădată se pătîmia să ciupa dela alții cu degetul și palma. Nu se mai cunoșteau hotare. Nici maguri. Era 'n nămiezi — Ilie și Vasile ai Cătălinei — sfârșit era să rastearne cea din urma brazdă și după ce prânzîră puseră capul să ațipească un pic la o umbră de tufan lâng'un mușuroi de cărtiță.

Intr'un tîrziu Ilie se deșteaptă îngrozit, se frecă la ochi și trezi pe Vasile. Frate, frate! O ce vis urit! Iacă din mușuroiul ăsta se făcu că

ieși o cârțiță care vorbia : Voi nu mă cunoașteți... Eu sunt Chirilă sluga credincioasă a boerului Părcalabu, care a jurat strămb pe toate slogurile sfărimate cu care boerul își măria moșiile, eu am știut toate tainile lui... Eu l-am văzut cum necuratul i-a luat sufletul. Locuiesc aici în țara negurii, afundat de boerul Părcalabu. Nimeni nu mă știe unde sunt. Sunt aici cârțiță la slogul Cătălinii. Voi sunteți copii ei. La capătul pământului de aș fi, mi-ași părea mult mai aproape voi care călcați la o palmă deasupra mea, căci lumina este vederea și întunericul orbirea. Tu Ilie, să vii ici după miezul nopții, s'aprinzi lumina la: mușuroiul ăsta și să zici apoi *Tatăl Nostru*. Să iei apoi sapa și să lovești cu putere la marginea mușuroiului și să arunci în lături brazda... s'o arunci...

*Să mă vadă Doamne Lumina ca să mor !
Că moartea-i mai dulce ca Negura !*

Dac'ai trece călătorule, prin satul lui Ilie — în scăpătatul soarelui — Vinerea a cinci-sprezecea din an — ai vedea grupe = grupe, oameni, femei și copii... adunați în coasta bisericii... privind în către colțul dintre apus și miază-zi. Este ceasul în care se proorocește cum va fi anul : sărac sau îmbielșugat... ploae sau secetă...

Păstrind din bătrâni tainile acestor credințe, ei știu că din șapte 'n șapte ani va fi mană cerească pe lume : griului îi va merge la pământ mare și la dealuri, porumbului la crivină... sunt și schimbări... Totuș.

Se taie ca săbiile aprinse a doi uriași fulgerele în mijlocul unci negurimi ce s'a contopit cu pădurea. Bubuie. Nori negri și grei ca bolovanii; mari cenușii și pietroși ca bulgării de sare se indeasă unii peste alții din Cornul-Caprii... înghișind bucată cu bucată nemărgenirea stelcelor...

Neam al cârțișelor amorțite în iarnă, plămădite 'n aluatul pământului, voi nu știți cine sunteți ?

Voi sunteți frica de lumină și negura belșugului.

D. Bodin.

Dintr'un sal de munte

„DATINA“

TAINA CĂRȚILOR

OUȘOARA adiere de vânt, venea dinspre dealul Cornilor, scuturând din ramurile bradului mai înalt de cât biserica, ace verzi și uscate.

Cum sta tolănit pe-un maldăr de fân, Ion Mezinca, ascultă sururul apei ce se furișă pe sub marginea dealului, incingea ograda bisericii și ieșea la erugă, aproape de locul unde fusese acum câteva zeci de ani, moara mânăstirii.

Dela fântână, apa se prelingea pe lângă o bucată de pământ mlăștinos și intra în Ozana, râul care udă satul natal.

Dedea în toamnă...

Toată lumea se pregătea să culegă țarinile. Un miros de poame părguite, de rod copt și uscat, plutea în aer. Cerul era senin ca sticla. În față se ridicau până la Dumnezeu, dealuri cu grumazuri împădurite, ori poiene, pătate parcă de omăt, de cirezile de oi ale satelor din împrejurimi.

Dealurile copilăriei... își zise în gând Ion Mezinca student în ultimul an la drept. Și-și aducea aminte atât de bine, torcând firul amintirilor, pe unde colindase în copilărie, cari-s cirezii în cari se suia când dedeau în copt, cari-s merii și perii sburăturiși mai des, cari-s fagii prin cari se cățără după puii de pitulice, cari-s drumurile și cărările, pe unde descuț, cu pasul mic, în cămașă, și cu bete peste mijloc, alergă spre casă, în serile de vară, cu răcoarea în obraz.

Ochii-i fugiră spre cimitirul satului. Iși întoarse repede privirile și răsufflă adânc.

— Dar ce ai Ioane, îl întrebă colegul lui de facultate, Gheorghe Postelnicu, venit din București ca să se odihnească la el pe vară. Mi se pare că ești oboșit. Iar n'ai dormit bine astă noapte...

— Aș... nu. Dar uite, vezi tu, frate Gheorghe — aici, pe frontispiciul bisericii, stau scrise cuvintele : „Prin credință, speranță și iubire, veți dobândi, imperiul ceresc“. De câte ori le citesc, și le citesc de aproape douăzeci de ani în șir, de patru cinci ori pe an, nu știu de ce și cum, dar îmi răsare în minte întrebarea: fi-va Dumnezeu?

Fi-va undevă împărăția lui bună și dreaptă? Fi-va undevă Isus? El, care a fost pe pământ, a suferit ca și noi oamenii și a fost apoi răstignit, ca să răscumpere păcatele omenirii!

Toate aceste întrebări, mi se înșiruesc în minte, mă muncesc greu, și-mi iscodesc creierul. Aseară am citit iar din scriptură, căci vreau să mi se facă odată lumină.

M'a apucat miezul nopții și nu terminasem capitolul : „Lepădarea lui Petru de Isus“... și cu cât citeam, cu atât mi se părea că se deschid înaintea mea zărilor adevărului, și inima-mi se desfăcea ca o floare ofilită, să prindă din roua înviorătoare a dimineții.

Când am adormit, nu știu. Știu atât, că atunci când m'am deșteptat din somn am găsit lampa de pe scaunul de lângă patul în care dormeam, aprinsă, iar în camera mea fum și miros de gaz. Printr'o mișcare aproape peste puteri m'am ridicat din pat. Eram amețit, oboșit, greoi și galben ca lămâia.

Iar mă munciseră gândurile, iar mă frământaseră visurile ca în noaptea trecută, când a venit în somn, lângă patul meu, Isus, îmbrăcat în alb, așa cum este zugrăvit în cărțile bisericești, în clipa când a fost prins în rugăciune, în grădina Ghetsimani.

— Ai zis ieri, că n'am fost și nu sunt. Iată-mă am venit aci, în carne și oase... și a întins mâna în spre mine. M'am frecat la ochi, crezând că voi scăpa de vedenia visului, dar el iar mi-a spus: eu, eu sunt Isus, și când a zis așa, a dispărut și s'a distrămat ca un nor imprăștiat de vânt. Am ațipit din nou. Și visam că mă găsesc într'un oraș mare, mare de tot. Și acolo, eră o stradă plină numai de cerșetori, cari ședeau cu mâinile întinse. Am scos din buzunarul vestei gologani ca să-i miluiesc, și după ce puneam în mâna fiecăruia obolul, cerșetorul se schimbă în Isus, la fel cum mi se arătase în vis, înainte...

Și m'au muncit peste măsură visurile astea, că tremur și acuma. Mă apucă un fior din creștetul capului, intră apoi ca o sârmă rece în șira spinării și merge până în călcăie. Mă furnică ușor, apoi mă cutremură și mă sgudue.

Și vezi tu măi Gheorghe, eu, până la o vreme nici odată nu mi-am pus asemenea întrebări, dacă există ori nu Dumnezeu, dacă Isus a fost ori nu pe pământ, și dacă după patimi și înviere s'a suit de-a dreapta tatălui ceresc. De când am început să merg pe picioare, ca un gândac mic, care își încearcă mersul după ce a ieșit din gaura întunecoasă la lumină, tatăl meu, care era preot — nu pleca Dumineca sau sârbătoarea fără mine la biserică.

Am învățat în timpul, cât au durat cele patru clase primare, rugăciuni frumoase, și citeam cazanii; și cui i-ar fi trecut prin minte, că odată, în sufletul copilului de preot, legat de strană și de mirosul de smirnă și tămâie, înamorat de sunetul clopotelor de vecernie, de luminile de ceară curată cu miros de miere de stup, și încredințat de minunea icoanelor sfinte, pe cari le socoteam ca cea mai sacră comoară a sufletului meu, că în capul acela mic, cu ochii liniștiți și blânzi de odinioară, se vor ciocni vre-odată două lumi și două judecăți: lumea sufletului, a poveștilor și legendelor frumoase, a închipuirilor, a basmelor, lumea care-și trăia vieța în svâcnirile calde ale inimii și se țesea din firul de tort al sufletului omenesc, lumea lăuntrică, — cu lumea din afară, rece, adevărată, supusă simțurilor și cercetării noastre, care vorbește cu tine, pe care o pipăi și-ți spune obârșia: munții, cărunți ori nu, îți spune ce vârstă au. Citești pe trupul lor dungile crestate ale vârstei.

Ii vezi, îi cunoști îi știi. Te uiți la ei și îți spun adevărul vieții lor, că nu se bat între ei ca doi balauri, că nu se amenință și că nu se mișcă din loc. Tot așa și apele. Nu-s adunate din lacrimi. Știi dacă-s de munte ori de șes, dacă-s sărate ori dulci. Cum cresc în albie și de ce seacă.

Și ce povești frumoase auzeam în copilărie, dela mama, despre ape și râuri; cum odată, și odată, Ileana Cosânzeana așteptând pe Făt Frumos, și acesta nemai venind, ea a plâns atât de mult, că din lacrimile ei au pornit izvoarele, și de aci râurile cari s'au adunat în mări. Și de aceea marea e verde ca ochii fecioarei, și apa sărată ca lacrimile ei, vărsate în sbuciumata așteptare a norocului. Am crezut o vreme în povestea asta a apelor. Socoteam că așa au început să crească albiile râurilor.

Târziu, într'o oră de geologie, un profesor scund cu glasul îngroșat și cu mersu-i legănat, mi-a rupt firul de aur al poveștii, care se țesuse în mintea mea de copil. Apele? Ce sunt apele? Sunt lacrimile fecioarei... ori poate lacrimile lumii necăjite, care plânge mereu mi-am zis eu. Nu, nu! M'am incurcat...

Profesorul mi-a spus altfel, rupând din povestea mamei, din nopțile de Decembrie: „apa se află într'o nepregetată mișcare. Razele soarelui o

ridică la înălțimi mari, mai ales în țările calde, sub formă de vapori; de acolo, sub această formă, apa colindă peste scoarța pământului, mânăta de curenții aerului. Din cauza frigului sau răcelii ce o întâmpină vaporii, ei se strâng, se condensează și cad sub formă de ploi, cari dau naștere la izvoare, pârae, râuri, fluvii, și cari dau viață pământului. Astfel că, apa, se reîntoarce de unde a plecat, de pe câmpii, de pe dealuri ori de pe munți și de pe plaiuri. „O picătură de apă pe care o sorbim, a făcut poate înconjurul globului, s'a plimbat prin cine știe ce fluvii uriașe, a sclipit în cine știe ce fulg de zăpadă pe ghețarii uriași ai Nordului, sau s'a svântat pe o narcisă ori pe o garoafă. Picătura de apă ce o sorbim din jgheabul unei fântăni de țară, de sub o salcie pletoasă, adumbrind o troiță aplecată și cu acoperișul scormonit de vânt, este poate picătura de apă sorbită cândva de morții noștrii, ancestrali, ori lacrima Mântuitorului în greul patimilor. Apele sunt produsul vaporilor condensați la frig.

Ce va mai fi spus profesorul de geologie, nu știu. Știu atât, că la început am zâmbit dezamăgit, apoi cu gândul la notă și la catalog, am zâmbit trist, și tot mai trist, până ce fruntea mi s'a întunecat, iar în ochi, podidiseră lacrimile... Lacrimile fecioarei, care aștepta pe Făt Frumos... Lacrimile Cosinzenei, cari s'au revărsat în pâraie și fluvii. Se prăbușea în mine o credință plămădită odată cu ființa mea de copil, strecurată pe furiș în suflet și în sânge, crescută în noianul acela de basme și de povești, și încheată în taina lumii care mă înconjură.

Nimic nu mă făcea să cred altfel. Din lunci, din dealuri, din piscul munților, din toată viața patriarhală în care trăisem, cu verile ei lungi și liniștite; cu iernile grele și vijelioase, neturburată de nici o putere care ar fi putut să-i schimbe mersul ei domol și fără zigzaguri, din toate astea nu puteam prinde decât ce prinseseră cu simțurile lor primii oameni cari au trăit pe pământ. Lumea mea, se sfârșia în pieptul munților cari-mi strejuiau satul.

Acum aflasem că apele, mici sau mari cresc ori seacă printr'o forță a *naturii*, departe de povestea copilăriei, ori a scripturii.

— Dar când vin potoapele și ne înneacă, ne rugăm lui Dumnezeu să ne scape cu viață, zise Nică, paznicul cimitirului din curtea bisericii, care stând într'o rână, urmărea cu o vădită atențiune discuția...

Aprindem lumini și cioburi cu tămăie; tragem clopotele și ne facem mici cât o gănganie.

Și ne rād ochii de bucurie, când peste creasta dealurilor răsare curcubeul — că așa a lăsat Dumnezeu — să fie legătură între El și noi și să se știe că e semn de iertăciune.

— Ei, ce crezi de filosofia lui Nică, zise Gheorghe Postelnicu, către Mezinca? Tu ai un mare cusur. Iei viața prea în serios. La ce folos toate aceste frământări când is de prisos, căci nu rezolvă ele problema noastră pe pământ. Nu-ți țin de cald, și nici nu-ți dau ele cheia cu care să deschizi ușa tuturor tainelor cari ne înconjoară.

— Păi tocmai asta este deosebirea între noi și Nică, măi Gheorghe. Nică crede fără să cerceteze, noi cercetăm, ca să ajungem într'o bună zi, să nu mai credem în nimic, să ne stingem singuri farul care ne-a călăuzit în viață și să dărâmăm, cu mâna noastră, idolul la care ne-am închinat.

Credeam, înainte de a mă da la învățătură, că atunci când du-dăe, când trăsnește și fulgeră, Sf. Ilie aleargă cu căruța lui trasă de patru cai înaripați, prin cer, pe de-asupra norilor.

Nu-i așa? Nu ni se spunea că trăsnetul e un semn de mânie a lui Dumnezeu, asupra noastră pământenilor?

— Ei, și dacă ar fi altfel, ce pierzi tu Mezinca?

— Cum ce pierd? Pierd, fiind că în conștiința mea se face un gol, în care se svârcolește ca un șarpe rece neadevărul, și nesiguranța. Și creerul meu se sbate ca o pasăre prinsă în laț ca să aștepte adevărul. Și ce să cred eu? Adevărul biblic rostit de cărțile bisericesti, de preoți, ori pe acela pe care profesorul meu de științe, mi l-a înfățișat, când a vorbit despre electricitatea în aer, spunându-ne că fulgerul este o descărcare electrică, iar trăsnetul este o urmare a lui? Tu nu ai văzut că pe oamenii omoriți de trăsnet, îi inegrește puterea electricității?

— Tiii domnule Ionică, zău, că de aia nu mai dá ploaie la vreme și ne ucidem în resbeluri, zise iarăși Nică...

Păi trăsnetul e dela Dumnezeu... că altfel cum ne-ar mai lovi, așa câte odată? Nu știi dumneata cum omori trăsnetul, pe martorii dela *procestul* nostru cu statu, pentru pădurea din dosul bisericii, că jurară strâmb și în *favor* cu statul, tocmai când se întorceau dela judecată?

Doamne...! să te fi auzit părintele Tudosie!

Mai bine că l-a luat Dumnezeu din vreme ca să nu te mai audă rostind atâtea păcate.

Gheorghe Postelnicu răsă în hohote și bătu pe umăr pe Mezinca.

— Adevărul ăsta e mai tare ca toate. Nu mai încerca să-l descoperi pe celalt, că mai rău te incurci.

— Așa e domnule, așa. Ehe! Am văzut eu multe. Mai eră unul pela curtea boerească pe aici, care nu primea pe popa cu botezul și nu se ducea la biserică... și l-a găsit spânzurat în casă.

Nu te-apuca dumneata cu puterile lui Dumnezeu că-s mai tari decât făcăturile diavolului...

Și vezi că diavolul când o intra în suflet, nu-l scoți cu una cu două. ...Și Nică o luă pe poteca cimitirului cu mucul de țigară în colțul gurii.

— Cum și când ai început să crezi Mezinca? îl întrebă Postelnicu.

— Pentru mine, adevărul l-am desprins întâi din Scriptură, și din alte cărți cu cuprins religios, vechi, cu foile îndoite și unsuroase, cu miros de tămâie, și stropite cu apă dela sfeștanie, cari steteau grămădite pe o masă de rugăciuni, și din cari tatăl meu citea în fiecare seară.

Am citit întâi *Păstorul cel bun și Isus întrebă de este el Mesia*. Când le-am sfârșit mi s'a părut că și vorbisem cu Mântuitorul, că-l vedeam, și că îmi este atât de aproape încât îl simțeam alături de mine, în toată mișcarea vieții mele.

Luam de multe ori Psalmii și mă furișam cu ei în grădina casei, lângă perete într'un colț mai ascuns, și încercam să lămuresc vorbă cu vorbă, gând cu gând.

Citeam apoi, din vechiul testament. Mai ales *Facerea lumii*, care în imaginația și mintea mea de copil, lua proporții extraordinare.

Cu cât citeam mai mult, cu atâta trăia în mine Dumnezeu, pe care-l simțiam revărsându-se și palpitând, ca seva în mugurul care plesnește, ca să răsară floarea.

A mers așa o vreme. În primele clase de liceu, profesorul de științe, ne-a vorbit despre formarea pământului. El ne spuse printre altele, că acum câteva milioane de veacuri, nirneni nu poate preciza când, sistemul planetar, în care intră și pământul, eră o masă enormă de materii gazoase fierbinți, nebuloasă, rotundă, și care se învârtea în jurul unei axe, neconținut. Din cauza acestei mișcări s'au rupt dela marginea sa niște inele de gaze, cari s'au strâns și continuau să se miște în jurul nebuloasei centrale, fiind atrase de aceasta.

Masa gazoasă rămasă la centru, nu s'a strâns, nu s'a condensat, și nici nu s'a răcit și până azi a rămas fierbinte și gazoasă, și căreia îi zicem *soare*, iar bucățile rupte din ea, se numesc *planete*, dintre care una, ia denumirea de pământ. Ne vorbi după aceea de cele cinci cre, și apoi despre apariția primei făpturi pe pământ.

Măcar aici, așteptam să ne spună și profesorul de științe, ceea ce ne explicase preotul, la religie, și ceea ce strânsesem și eu ca o comoară uin cea mai depărtată copilărie, ceea ce învățasem din scriptură, și citisem în ceaslov și în psaltire și anume: după ce Dumnezeu a făcut cerul și pământul, lumea și soarele, și a despărțit apele de uscat, după ce a făcut toate vietățile, a plămădit pe om din lut și l-a chemat pe el Adam — făcut după chipul și asemănarea sa.

Nici nu mai știam cum să prind în mintea mea ceea ce profeso-

rul de științe ne explicase despre cele dintâi fapte. În sfârșit trecu și ora de științe. M'am dus acasă și am citit din nou lecția la religie despre facerea lumii, și am citit și despre apariția omului, la științe.

Nu m'am dumirît de loc.

În ora următoare, profesorul de științe m'a scos la lecție. Prima întrebare a fost: Ce știi despre formarea pământului și despre apariția omului?

Un vâl greu mi s'a lăsat pe minte și pe ochi. Am încercat să îngăimesc câteva cuvinte din lecția predată la științe. Cineva par'că m'a lovit în creștet, și am muțit.

M'am recules puțin, m'am biruit pe mine însu-mi din buimăceala în care căzusem, și m'am pomenit, a spune pe de rost: *Face-rea lumii!*

Profesorul s'a uitat la mine, cu ochii plini de mânie, și cu fața aprinsă. Credea că-l iau în răs!

Și mă întrebă: Așa te-am învățat eu?

— Nu! îi răspunsei eu, dar așa mi-a spus dascălul meu din clasele primare, așa am auzit la biserica din sat, așa am citit în scriptură, în psalmi și în ceaslov, când mă furișam de acasă și mă ascundeam în pădurea de salcâmi din dealul cu plopi. Așa m'a învățat tata care e preot în satul meu de peste cinci zeci de ani, iar la liceu, aici, tot așa mi-a spus și preotul în orele de religie...

Altfel, decât cum știam eu, am auzit doar de la dumneavoastră, pentru prima oară!

— Stai jos Mezinca, nota doi; mie să-mi spui cum te-am învățat eu. Dacă mai dai asemenea răspunsuri te dau afară...

În mintea mea se făcu un gol mare. În inimă se revărsa in-
doiala amară și atunci m'am întrebat pentru întâia dată, de ce sufletul nostru este ținut să crească în sentimentul nestatorniciei lucrurilor asupra celor mai de căpetenie probleme, din viața sufletului omenesc!

Cum? Și în școală șarlatanie? Și asupra lui Dumnezeu se face târg și se pot spune mai multe *adevăruri*?

Dacă admiteam de bună părerea profesorului de științe, că pământul a fost acum câteva milioane de veacuri în stare gazoasă și apoi întreaga temă asupra formării lui, atunci înlăturam spuselc scripturii.

Vieața lui Isus rămânea o poveste, iar el un om ca toți oamenii, care a suferit și a murit, ca orice om, ca orice ins. Se prăbușea, se năruia credința în lumea viitoare, iar biserica și preoții rămăneau o sfruntată minciună a veacului. O rămășiță a credinței bigote, un lanț greu care gâtuie mintea, ține în loc sufletul, și nu-l lasă să se avânte, spre luminile cu orizonturi largi.

Doream să mă liberez și să mă scutur de toate prejudecățile, cu cari știința omenească, prin descoperirile făcute de oameni, venea să ștergă ființa, și opera lui Dumnezeu.

Vroiam să mă scutur ca de o boală ce încerca să se așeze în trupul meu ca să mă roadă și să mă mistue: indoiala!

Imi venea să strig și să chem în ajutorul meu toți sfinții pe care-i văzusem zugrăviți prin biserică, tot ceace mă învățase pe mine să cred în Dumnezeu, toți morții cari adormiseră somnul de veci cu credința în viața viitoare. Dece, bisericile presărate pe colinele satelor trăesc de mii de ani, ca să propovăduiască minciuna? Dece crucea cu care ne închinăm pruncii și morții, o împietrim sau o cioplim în lemn, la căpătâiul morților! Dece spovedanie către preoți, dece grijanie cu sângele și trupul lui Isus dacă el nu a fost fiul lui Dumnezeu! Dece prohodire pentru cei morți? Dece pomenirea lor după moarte? Dece îngropăciune? Hai să ardem cadavrele! Să le scoatem ochii! Să desgropăm morții și să le aruncăm oasele, afară! Morților, cari ne-au călăuzit primii pași, cari ne-au ferit de foc și de apă, cari ne-au deslegat limba și ne-au învățat primele cântece, cari ne-au învățat în ce să credem și ce să credem, cari ne-au spus că lumea asta este trecătoare, și că cea adevărată este dincolo de hotarele ei.

Hai, ce stați? Rupeți gardurile cimitirelor! Smulgeți din morminte crucile și faceți un foc mare, mare de tot, căci la ce folos două bețe de lemn infipte în capul unei movile de pământ. Scoateți-i apoi și pe ei de sub glie, cenușă de vor fi numai, și aruncați-o în vânt. Să se imprăștie ca colbul drumului vânturat în aer, de copitele cailor sirepi. Ce-s aceia morți? Și mai ales când nu-s oameni făcuți de mâna lui Dumnezeu. Dacă sunt numai niște biete ființe călătoare, cari nu s'au chemat cândva nici Adam nici Eva, nici Avram, nici Isac, nici Maria, nici Isus, ci niște produse ale regnului animal, cari au fost mai întâi niște infime protozoare. Ne-am născut pe lume după apă, după vegetale și după ierburi, am trăit în mările fără fund, ca cele mai mici vietăți, cărora insectele le sunt superioare, și pe cari numai microscopul le poate mări. Și milioane de ani am rămas în această stare de inferioritate despre cari vorbesc rocile din prima eră, ca să ajungem apoi maimuță cu labe și cu coadă.

Când am sfârșit liceul, sufletul meu rămăsese o albie, din care secase apa. Învățasem cosmografia și biologia. Cea dintâi, știința corpurilor cerești în mișcarea lor față de pământ; cea de-a doua știința însă-și a vieții animale și vegetale. Mi se încalciseră gândurile. Dumnezeu rămăsese un biet moș, cu barbă, sfătos, bun și blând, zugrăvit pe icoane, pentru cei cari voiau să creadă în el; bun numai pentru acei pentru

care nu li se putea deslega taina cărții. Isus? Sfântul de pe tablele ruginite ale crucilor dela răspântii. In ultima clasă n'am mai primit sposedania, și m'am hărțuit cu preotul din sat de moarte.

Gheorghe Postelnicu nu mai făcea haz de Mezinca. Il vedea plin de apă pe frunte și pe față; ochii-i luminau ca două făclii și se făcuseră mari, că il înspăimântară.

— E obosit, își zise Postelnicu. Ar fi bine să-l iau și să-l duc să se odihnească.

— In definitiv, Mezinca, zise prietenul lui, pământul se învârtește și fără să ne mai sbuciumăm noi cu atari probleme. Măine se va face dimineață, la secunda la care s'a făcut ziua de când e lumea. Hai, să ne odihnim, ești obosit și ai nevoie de somn.

— ...Și tu mă îndemni să dorm!

Să dorm, să nu mai simt nimic din ce e pe lume. Să nu văd cum vine seara de pe dealuri, cum coboară in sat cirezile de vite, venind dela pășune. Să nu aud talanga și vuetul apei dela răstoacă; să nu prind din aer mirosul de brad și nuc; să nu respir aerul acesta curat până in fundul plămânilor, să nu simt că-mi bate inima, că trăesc, că judec, că sunt om, să mă bucur că-s și eu o fărâmă din trupul acestui pământ, o picătură din cerul de seară liniștit ca fruntea unui om ai cărei ochi se innoptează, să simt și eu o clipă din durata acestui timp, o licărire din vieață și un strop din neant.

Să dorm, să mă întind ca pe năsălie să mi se așeze pe ochi pânza de moarte a somnului și să cutreer hotare necunoscute, ca să mă bat cu schilozii, cu nebunii, să cad depe acoperișuri, să intru in gropi și in prăpastii, să țip, să strig după ajutor, să mă deștept ca după o adevărată moarte, slab, cu mintea aiurită, să tremur și să cer să toarne apă rece pe mine.

Nu, nu, n'am să mai dorm! Voi dormi destul aci, lângă morții mei.

Vreau să trăesc, să simt că trăesc, că alerg ca un cal de stepă până-i crapă inima; să sar ca un cerb până-și frânge gâtul de pietrele colțuroase ale prăpastiei fără fund, ca un vultur, care s'a înălțat prea sus, și-a pierdut cumpătul, și s'a prăbușit intre stânci.

Vreau să simt cum fierbe sbuciumul in mine ca intr'un vulcan, și cum se rupe din mine, bucată cu bucată ca apoi să mă liniștesc, și atunci, să mă chemi să mă odihnesc, să dorm. Imi va fi somn atunci, dar un somn fără sbucium, liniștit, senin și fără de sfârșit

— Și ce i-ai spus preotului? il intrebă prietenul său Gheorghe Postelnicul.

I-am spus: părinte, fă-mă să mai cred odată in Dumnezeu, cum am crezut până m'a dat la învățătură.

DĂTINA

— Cum? nu vrei să primești spovedania și spui că e o șarlatanie a preoților, și vrei să crezi în Dumnezeu?

— Da, e adevărat; dar și fără aceasta mărturisire de păcate, vreau, vreau să cred în Dumnezeu, mi-e sete de credință și nici-o apă de pe lume nu-mi poate potoli focul ei. Am aci în piept o rană, mare și adâncă, și mă arde, că parcă-i pusă pe jărat — O rană ca a lui Isus, făcută de oameni; că și el a fost pe pământ, și ne unesc cu el durerea și suferința.

— Dacă vrei, poți crede. Și dacă crezi te mântui, zise preotul.

— Aș vrea să cred, dar nu mai pot. Ia-mi păiajenii de pe minte! Din biserica sufletului meu, s'a prăbușit altarul. Mi-au furat sângele lui Christos din grijanie și-au pus apă, au furat trupul lui sfânt și-au pus țărână. Unde mi-i credința? Arde lumină mare în casa sufletului meu, dar au părăsit-o strejerii.

Vedeam pe Dumnezeu în tot ce mă înconjură. Il simțeam în mine și alături de mine. Imi călăuzea pașii și-i făceam mai siguri. Plecam la drum greu în viață, mă uitam la cer, făceam o cruce și m'aș fi putut război cu orice uriaș mi-ar fi ieșit în cale.

— Eu nu m'am închinat de când eram copil și nu am de ce mă plânge! spuse Postelnicu.

— Știi tu ce e crucea pentru un om care crede? Ce e farul pentru văslașul cuprins de vijelioase valuri; luminița din fereastra bordeiului din vale, pentru drumețul pe care l-a prins vifornița și omătul. Tu nu ai văzut ce liniștit închide ochii omul care-și dă sufletul, după ce l-au primenit ai casei, l-au împărțășit și i-au făcut semnul crucii? Inghițitura aceea din mâna preotului, din lingurița ce o poartă în molitelnic, crucea aceea de pe patrafir, chipul de apostol al preotului, toate astea îi netezesc drumul greu și colțuros al morții, și pleacă liniștit. Crucea, credința în Dumnezeul nostru al tuturor, învinge în muribund, în care nu mai e nici-o licărire de viață, deci nici-o putere, vrăjmașa și eterna moarte. Ce nu poate birui nimeni și nimic, nici omenirea cu toată știința ei la un loc, nici comorile, nici regii sau împărații, birue crucea și credința.

Dece se închină soldatul când pleacă la atac? Dece omul când pleacă la drum, și imprecinatul la proces? De ce se închină condamnatul la moarte, când îl duce la ghilotină? Cum? Și criminalul crede în puterea crucii și a credinții?

— Crezi tu Mezinca că mai e ceva de sufletul nostru, după ce a ieșit din om? Crezi tu că odată ce a încetat de a exista trupul care l-a legănat și l-a crescut, mai poate ființa sufletul? Mai poate fi căldură fără foc? Lumină fără soare? Apă fără ploae? Efect fără cauză?

— Am crezut și eu, zise Mezinca, că trupul moare odată ce

ochii s'au înnoptat, iar sufletele se înalță în împărăția lui Dumnezeu, dar că vin din când în când, prin locurile pe cari le-au cunoscut în viață, că văd ce facem, că ne călăuzesc de multe ori pașii, iar noaptea stau de vorbă cu noi, în vis. Așa am crezut despre morți. Căci ce suntem noi decât produsul morților? Ce este această omenire, decât opera oaselor îngrămădite, în sânul pământului, a atâtor milioane de generații? Și cum? Sufletul care a creiat culmile de azi ale civilizației umane, a murit? A murit maestrul? Dar opera sa continuă și se completează. Se dezvoltă și înaintează!

Atunci cum a murit sufletul omenesc? Nu, nu se poate! Morții nu pot să moară niciodată! Ei trăesc pretutindeni și etern, prin ceea ce au creiat, și au înălțat, cu minunea sufletului lor, plămădit din aluatul dumnezeesc.

Vom muri noi; se va stinge toată omenirea, dar morții, sufletul lor turnat în operele lor vor trăi în etern. Mai mult; morții trăesc în noi, trăesc în ochii și în sângele nostru. Vorbesc cu noi și prin noi. Plâng și râd cu noi. Petrec și se întristează cu noi. Noi suntem cel mult continuatorii veștii lor, păstrătorii vremelnici ai veștii lor. Noi suntem clipe; ei sunt eternitatea!

Da; așa e! Așa am citit în Scriptură și 'n psalmi. Așa cântă biserica, și așa cuvântă preoții, și apostolii, de mii de ani. Însă și religia care îngrijește de sufletul omenesc, se întemeiază pe acest crez.

Dece altfel, trudă pentru înălțare de altare? Dece statul organizează, o întregă armată de preoți și monahi? Dece înalții chiriarihi? Cum, statul întreține organizații și plătește din bani adunați pe biruri, minciuna?

— Bine, dar e necesară religia pentru disciplina sufletelor mulțimii, care altfel ar ieși din făgașul ordinei morale. Chiar dacă nu există Dumnezeu, el trebuie creiat pentru cei mulți! Zise Postelnicu.

— E o nebunie să crezi în ceea ce nu există, îi răspunse Mezinca. Prăpastia mare în care se sbate sufletul uman, stârnește îndoiala care mijește din ceea ce ne-a turnat în cupa lui biserica, familia, tradiția, și ceea ce ne învață în școli, știința pozitivă. Din cauza acestei îndoeli care o simt cum mă arde și mă mistue, eu nu pot să mă liniștesc.

Dece știința pozitivă, m'a învățat să cred, că trupul mort nu rămâne în lut, ci-și schimbă substanța luând alt curs, iar sufletul nu este decât ultima respirație a ființei omenești, care cel mult, are puterea să aburească geamul încăperei, în care omul și-a dat duhul?

Știam, înainte de a ceti în cărți, la învățătură, că trupul odată înghețat, încetează a mai trăi, rămâne cel mult, biata cenușă a trupurilor noastre, cari au muncit, a picioarelor cari au alergat prin

mărăcini și poene, a ochilor cari s'au bucurat de cele dintâi flori de primăvară, ieșite prin stratul de frunze uscate, din păduri, că fruntea care a simțit sbătându-se de ea toate gândurile vieți, vor sluji cândva, poate, olarului să facă urcioare și cioburi de tămâiat.

— Și dacă e altfel, tu nu mai poți crede? Il întrerupe Postelnicul.

— Nu-i așa, continuă Mezinca. Tocmai acum vine partea care m'a nedumerit mai mult pe mine. Scriptura zice: din pământ ești și 'n pământ te vei întoarce. Până aici, foarte limpede. Ce ne-au spus cărțile? Ce-au așezat literile în cutele creerului, și ce au desprins din taina lor? Că materia moartă se desface în aceleași elemente din care a fost cuprinsă și circulă mai departe. Celulele corpului au o existență individuală, și dacă mediul în care trăesc după moartea ființei umane nu se schimbă, ele, celulele, încă mai trăesc. După aceea se rup între ele, se disociază și rămân oarecum libere. În urmă schimbându-se mediul lor, se prefac într'o specie de microorganisme, cari nu sunt decât ființele cari produc procesul de putrezire. Ele nemaifind nutrite de centru, se hrănesc singure, consumând legăturile centralizatoare, grăbind descompunerea organismului.

— Foarte frumoasă explicație a materiei care putrezește. Cum, tot atât de frumos ai spus, că Biblia a făcut să pătrundă în mintea și judecata omului, că el, a fost creiat de Dumnezeu, care după moarte, îi ia sufletul la cer, îl așează în rai, sau în iad, după cum s'a purtat în viață, iar trupul intră în pământul, din care a fost făcut!

Ce ți se pare curios în aceste două explicații, cari s'au schimbat în adevăruri? Zise Postelnicu.

— Se contrazic, răspunse Mezinca. Se contrazic, se naște îndoielă, creiază două judecăți, două feluri de a fi, două suflete, două morale. Din cauza aceasta temelie sufletească a omului e șubredă, e fără rezistență, fără țință. Să se pregătească omul pentru viața viitoare, respectând regulile de morală ce se desprind din învățăturile religioase, ori, știind că în viața viitoare nefiind nici-o judecată, calcă în picioare, morala, cu toate preceptele ei?

— Și crezi tu Mezinca, că materia circulă? Dar sufletul? Sub ce formă? Poate eterică? Il întrebă Postelnicu!

— Iată vezi, că te regăsești și tu în judecata mea, dacă încerci să-ți lămurești, taina existenței noastre? Îți voi explica, dar nu mă pot hotări să cred, și să-mi dau seama care-i adevărul! Care din cele două *adevăruri* sunt adevărate: cel biblic sau cel științific. De pilda: aproape toate rocele de pe pământ și din pământ, au calcar. Și oasele noastre au calcar. Crezi că omul roade din piatră de var? Atunci cum ajunge calcarul, în oasele omului!

Ia o bucată de piatră de var, și un os omenesc, toarnă acid,

și vei vedea că se produce imediat fierbere, pe suprafața pe care a ajuns acidul...

— Se prea poate, întrerupse glumind Postelnicu, ca atunci când Dumnezeu a făcut pe om din lut, să fi fost în mâna aceea de pământ, și o bucățică de piatră calcaroasă...

— Ei vezi, că nu știi să discuți chestiuni serioase... Cum se explică găsierea calcarului, în oase? Știința spune, că apele trecând dela obârșia lor, până la mare, prin enorme zăcăminte de roci de calcar, iau dintr'insele acest element. Și noi bând apa, reținem materia calcaroasă, care se așează pe oase, întărindu-le. Ceeace însemnează, că materia, calcarul din piatra de var, a colindat suprafețe întinse de pământ, dizolvat în apă, și la vreme s'a așezat în organismul omului, formând sistemul osos.

Tot așa inchipuește-ți un imens câmp de bătălie. Vremea s'a scurs. Crucile au putrezit dela căpătâiul eroilor, ori pribegii s'au încălzit, la focul lor.

Acolo ia ființă un sat. Și cum e și firesc, oamenii ies primăvara, cu unelte de muncesc pământul. Pe deal, unde locul e mai puțin umed, și pământul mai rezistent, porumbul crește mare și voinic — jos în vale, unde pământul e mai ravân, și totuș mai prielnic, crește mai slab.

Dece? Pe deal, bătălia a fost mai crâncenă, măcelul mai mare, morți mai mulți; și rodul mai bogat. Deci pământul s'a îngrășat cu elementele rezultate din descompunerea materiei cadavrelor. Din pământ, acele substanțe, intră în firele de rădăcină ale plantelor, sau a oricărui soi de semănătură, și îi dă viață și rod. Iată cum bietele trupuri omenești, ajung și ele gunoi de îngrășat șesurile și dealurile, ca secerișul să fie mai încărcat în rod și mai bogat.

S'a pierdut ceva? S'a câștigat ceva, pentru mersul și viața omenirii? Nu! S'a schimbat ceva? De sigur! Materia!

Poate că și știința are dreptate!...

Dar nu știu dece, eu nu pot crede aceasta!

Credința și învățătura biblică mă covârșesc, mă stăpânesc.

— De geaba te frământă, Mezinca! Tu ești un produs al plaiurilor și al câmpiilor dela țară. Porți în tine stratul de credință și de tradiție al strămoșilor tăi. Biserica a pus în tine o tradiție de două mii de ani; și ea se luptă cu tendința nouă de a explica fenomenele vieții științificește. Școala a vrut să altoiască pe brațul credinței tale puternice, născocirile minții omenești. Și ea a rezistat și rezistă la toate încercările,

— Bine! Dar ce a făcut școala din mine? Ce bun? Ce țintă are cartea? Să ne crească în îndoială și în minciună?

— Uite eu, niciodată nu m'am gândit la asta.

La mine a jucat rol nota și certificatul. Am terminat școala? Ce m'a interesat pe mine, ce spune Biblia ori Știința despre om, viață, materie, ori despre Dumnezeu!

Certificatul și nota, amice Mezinca! Astea joacă rolul hotărâtor în viața omului. Să nu fi corigent ori repetent ca să nu pierzi vremea și să poți ajunge bogat și mare dregător în propriul tău stat.

— Bine, dar te judecă lumea. Lumea asta multă și necunoscută este marele nostru judecător. Fără legi scrise, fără pravili și fără coduri, ea te judecă și te răsplătește. Ideea de dreptate este cel mai mare dar dumnezeesc hărăzit oamenilor, fiindcă ea triumfă și fără să o rostască sentențios judecătorul, care nu are absolut nici o altă calitate în plus, ca noi toți ceilalți oameni. Dacă în mintea mea s'au sbătut toate îndoelile despre obârșia, și despre rostul lumii, o singură idee nu s'a plecat nici-o dată vânturilor vieții: ideea de dreptate.

Am tremurat în așteptarea ei la ușa judecătoriilor, la autorități, în școală, la facultate, în societate, pretutindeni am căutat-o, și am avut totdeauna credința că ea vine și fără s'o cercetăm și fără să strigăm după ea.

Dreptate sfântă și totuș nedreptățită! Ție îmi rămâne să-mi închin toate puterile mele de mâine incolo. Ion Mezinca, vă fi judecător! Neindurat și drept! Bun și sever. Blând și necruțător. Și dreptatea pe care o va cobori între oameni, îi va deschide lumina minții, și-i va lumina, poate, drumul spinos al îndoelilor lui.

Clopoțele de vecernie sunară trist și prelung peste dealurile sure: Ușa grea de lemn dela biserică se deschise greu. Intre două lumini, preotul citea: *Învrednicește-ne Doamne, în seara aceasta!...*

(Urmează)

Iulian Predescu.

O, dormiți!

Tot mai duceți frista viață de trotoar, hotel, spital.
O, v'am cunoscut odată; erați îngeri într'un bal!
Pe atunci... aripi de soare... fulgi... mătasă... cântec... basm...
Iar acum... ruini pudrate... cărnuri goale... boală... spasm...

V'am văzut venind la denii... stranii pâncuri de stafii,
Ochii vineți, fețe supte, devastate de orgii;
Pocăite, sub icoana Maicii Preciste cădeaji
Dascălul cânta din strană... Magdalene, voi plângeaji!

Ursitoărea despletită merge pas în pas cu voi
Pe trotoare, prin hoteluri, umple trupul de noroi;
Dar căința schimbă cerul și-l coboară 'ntr'un spital.
Fluturând aripi de soare, chearnă îngerii la bal.

Nu mai duceți trista viață? O, sub lespezi reci, dormiți!
Magdalene, cu—ochi de ceară, cărnuri supte, putreziți!
Fiți din nou aripi de soare... fulgi... mătasă... cântec... basm...
Sufletu-i stăpân de-acum trupul nu mai are spasm!

Eugen Constant.

La vale

„DATINA“

Neguri și lumini...

Moș Ciocâlțeu...

Consiliul de războiu german începuse să judece pe cei închiși. L'au chemat întâiu pe moș Ciocâlțeu... Un bătrân din partea muntoasă a județului, cu fața uscățivă și bronzată de soare, cu mustățile stufoase, încărunțite și sburlite, cu sprâncene lungi și dese, din umbra cărora sclipiau, cu tășuri de oțel, doi ochi neastâmpărați ca ochii de veveriță.

Fusese crunt bătut înainte de a-l fi încarcerat și tot capul îi era înfășurat într'un bandaj murdar, pătat cu sânge, cu sudoare și cu o întreagă armată de păduchi ce forfotia, în marș nedisciplinat, spre gulerul cămășii sdrențuite...

— Se momiseră, taică nemții la mine... De mâncare, beutură, seara, dimineața, în miez de noapte, întodeauna și pe gratis... și aduceau și „otoritățile”, adică primarul, notarul și „conșalării” cu care nu mă aveam tocmai bine de când imi luaseră boșorii, nu să-i dea Germanilor, ci să-i vândă peste graniță... Veniau și luminatele lor fețe să petreacă... Incepeau beția seara și o isprăviau în revărsat de zori. Biata babă și cu nepoată-mea abia pridideau cu gătitul și căratul la masă. Iar orăteniile din curte se impuținaseră de tot.

Mânia lui Dumnezeu se abătuse peste noi, păcătoșii și trebuia să ne purtăm osânda fără 'mpotrivire...

Dar într'o seară „felfebălul” nemțesc râvnise la nepoată-mea... O biată fată fără părinți, căci fiu-meu, singuru-mi fecor, a murit la Jii, pe front, iar maică-sa răposase în iarna trecută...

Notarul mi-a dat ordin să le-o aduc.

— Domnule Gheorghită, i-am spus, nu'ți încărca sufletul de păcate...

El nu m'a ascultat... „A tunat” în „sobă” la „fumei” și a luat-o târâș s'o ducă „felfebălului” nemțesc care benchetua în odaca dela vale cu celelalte „otorități”.

Eu am încercat s'o scap și l'am imbrâncit. El m'a lovit cu pumnii'n piept. L'oiu fi lovit și eu atunci, căci a început să țipe și i-au sărit ortacii în ajutor.

În invălmășeală, fără să' mi dau seama cum, am apucat securea

de după uşe, dela „ogiac“ şi am lovit şi eu. Am lovit în dreapta, în stânga şi vedeam, taică, numai sânge înaintea ochilor. Dar m'au prididit, tâlharii.

Mi-au smuls securea, m'au legat burduf, m'au târit din post în post şi vai de sufletul meu câte am pătimit până am ajuns aici!

...L'au pornit la judecată dimineaţa şi l'au adus înapoi seara. L'au aruncat în celula mea. A lui fusese îmbâcsită cu alţi prizonieri, nişte Sârbi aduşi de peste Dunăre chiar în aceea zi şi la care se încruntau soldaţii germani, suduind şi răcnind:

— Francirori, ha? Porci murdari, câini de Sârbi;

— Ei, moşule, l'am întrebat după ce în urmă-i s'a zăvorit uşa, cum a mers judecata?

Ai scăpat ori a rămas să'şi amărăşti bătrâneţele în puşcărie?

— Dumnezeu ştie, taică, că eu n'am priceput de cât că am vrut să fac „rivoluţie“, aşa spuneau „otorităţile“ noastre. „Felfebălu“ avea capul înfăşurat în vată şi'n cârpe, pe semne că nu-i trecuse „mecitura“, c'am dat atunci cu securea şi l'am pocnit, taică, drept la mir, iar domnul Gheorghită, notarul, îşi ţinea stânga atârnată de gât cu'n tulpar.

Pe masa judecătorilor se afla şi securea. A început unu, înalt, cu barbă roşie şi rară, îngalonat şi îmbrăcat numa'n fireturi, să vorbească: — „Hondoro, hondoro“, şi căta mânios, când la mine, când la „felfebălu“ cu capul oblojit în cârpe, când la „otorităţile“ noastre, care juraseră pe sfânta cruce, taică, nu le-ar mai ajuta Dumnezeu, că am făcut „rivoluţie“ în sat..

Unul dintre judecători, al din capul mesii şi mai mare, de bună seamă peste toţi şi îmbrăcat şi el tot în „mândreţe de ţoale“, a spus domnişoarei să mă întrebe, — că era acolo o domnişoară care vorbea şi româneşte şi nemţeşte, — dacă cunosc săcurea şi pe „felfebălu“ şi pe „otorităţi“ şi dacă am ridicat-o să dau în ei cu ea.

— Spune-i, taică, că o cunosc, că doar e a mea, bat-o pustia s'o bată, şi am ridicat-o împotriva dumnealor că au vrut să'şi facă răs de nepoată-mea, biată fată fără părinţi, că fiu-meu a murit cu şapte gloante în el, pe front, la Jii şi pe maică-sa a doborât-o an pe iarnă tifosu al rău... Ospătaseră de-atâtea ori în casa mea şi era păcat de Dumnezeu să' mi răsplătească bunătatea aşa...

Li-a spus domnişoara vorbele mele şi cel care grăise întâiu s'a ridicat iară şi a început din nou: — „Hondoro, hondoro, ciotoro, ciotoro“. Maica Domnului ştie ce spunea, da' mi dau eu cu socoteala, numai de bine nu mă lauda, că prea mă privea încruntat şi „posacit“. A vorbit el, a vorbit altul şi pe urmă domnişoara mi-a zis că „rizollatul“ o să'l aflu aicea, la temniţă...

Şi m'au scos afară şi m'au adus iacă, îndărăt şi aştept să „pice“ „rizollatul“...

Da nu cred să fie bun, că prea erau toți mânioși... Să știi taică, că o să mă spânzure... și nu mi-e de alta, da mor nespovedit, cu sufletul încărcat de păcate... Căci de, ce să zic, multe am mai păcătuit în tinerețele mele, numai biata-mi babă știe câte zile fripte și amare i-am făcut....

A mai oftat moșul, a mai gemut, a mai injurat și pe urmă s'a lungit pe dușumea și a adormit somn greu, întrerupt de horcăeli, somn de om necăjit.

Să fi fost în miez de noapte când ușa celulei s'a deschis din nou și înăuntru a intrat colonelul cel cu barba roșcată, țepoasă și rară și cu cicatricea unei mușcături de schije în frunte și în urmă-i, la respectuoasă distanță, Herr Steiger, polițistul și d-nul Abstender, tălmăciul domniei-sale.

M'am ridicat în picioare și l'am trezit din somn și pe moș Ciocălțeu... Privirile moșneagului cătau nedumerite, întrebătoare și sfioase spre noii intrați.

Colonelul a cetit rar, apăsător și răgușit o bârtie... Iar domnul Abstender a tălmăcit: „...Judecata condamnă pe individul Ciocălțeu la moarte“..

— Măine, înainte de răsăritul soarelui, a mai adăogat rânjind, vei fi împușcat, moșule...

— Ce zici, taică?! a întrebat moșneagul. Mai zi odată, că nu 'nțelesei bine, dacă nu-ți cade cu supărare.

— Măine o să fii împușcat, moșule, undeva, într'o margine de șanț, ca un câine turbat.

— Mort fără lumânare și nespovedit? Doamne, Doamne, greu m'ai încercat.. la 'ntreabă-l, domnule, nu se poate să fiu iertat? Am ridicat securea împotriva-le, nu zic ba, da' mi-i martor Dumnezeu că ei au vrut să-și facă răs de nepoată-mea...

— Sapa și lopata, moșule, a rânjit domnul Abstender.

O clipă, ochii moșneagului s'au inturnat rugători spre colonelul ce stătea în ușe, scaldat în lumina felinarului electric, încruntat și nepăsător ca un trimis al morții ce era...

Ce gânduri or fi clocotit sub țeasta înfășurată în bandaj murdar pătat cu sânge încheșat și cu o întreagă armată de păduchi ce-și purtau mersul, în marș nedisciplinat, spre gulerul cămășii peticite?

Căci în liniștea ce se lăsase peste celule, apăsătoare și grea ca o stâncă de granit, moșneagul, a rostit rar, tare și indelat: — Așa? Atunci, ...prasniciu' mamii voastre de tâlhari!

S'a năpuslit numai decât peste el mânia domnului Abstender și a lui Herr Steiger, polițistul, și dacă n'ar fi intervenit la timp autoritatea colonelului, n'aveau ce mai împușca, în zori de zi soldații Kaizerului, undeva, într'o margine de șanț...

G. Rotban,

INSEMĂNĂRI

Al. O. Teodoreanu : Hronicul Măscăriciului Vălătuc.

Cartea Românească. — 1928 București.

Curentul tradiționalist, care în ultimul timp a luat un avânt deosebit, născut și el de altfel din nevoia redării unui specific național întregii culturi românești, își găsește în literatură, în fratele autorului „Medelenilor” un nimerit și reușit susținător. Într-adevăr, în nota acestui curent, într-un cadru minunat ales — cel al Iașilor de odinioară, ca în „Spovedania Iancului”, „Inelul Marghioliței”, „Pur-sângele căpitanului” sau „Neobositul Kostakelu”; sau cel al plaiurilor Oltene, ca în „Cumplitul Trașcă Drăculescu” — și reinviind prin aceasta o parte din viața vechilor boeri, ne prezintă Alexandru O. Teodoreanu, „Hronicul Măscăriciului Vălătuc.

Sub acest titlu, — în afara unei „Predoslovii” cu ajutorul căreia facem cunoștință cu Măscăriciul Vălătuc, „ghiduş, isteţ în toate cele” — găsim o întreagă serie de povestiri, pe care autorul ni-le spune ca la gura sobei, făcându-ne a gusta din plin par-că un pahar înrouat de rachiu de cōtnar.

Din fiecare rând al acestor povestiri se poate resimți întrucât D-l Alexandru O. Teodoreanu, a fost părtuns de spiritul noului curent și întrucât a răspuns el înțelegerii acestuia. Sarcina nu i-a fost grea, mediul patriarhal al Iașilor — locul său de naștere — constituind un puternic stimulent, cu atât mai mult cu cât mai mare și mai pronunțată este diferența de colorit dintre aceștia și Bucureștii cosmopolizați. Un sprijin important și de nelepădat i-a fost acordat și de limba pitorească pe care a știut să o întrebuițeze, variind-o de la povestire la povestire. Astfel graiul povestirilor când este cel moldovenesc, — asemănându-se în limpezimea și parfumul său deosebit regionalist, vinurilor atât de mult laudate de autor ale dealurilor moldovene, — când împeștriat cu franjuzisme ca acela al bonjouriştilor, când cel al letopisețelor în cari s-au înscris faptele de mărire ale strămoșilor, când cel mai perfect graiu literar.

Dacă ar fi numai pentru atât și tot ar fi îndeajuns spre a ne arăta deosebitele calități ale D-lui Alexandru Teodoreanu. Cu o adevărată artă a știut să dea fiecăreia dintre povestirile sale, limba sa, limba care să se potrivească întocmai subiectului. „Spovedania Iancului”, „Inelul Marghioliței” și „Pur-sângele Căpitanului” sunt niște adevărate perle ale adevăratei limbi de dincolo de Milcov, și prin valoarea lor, vin să

arate că în afara limbei literare dictată dela București, se pot da opere literare de o egală valoare și în graiurile regionale. Chestiunea aceasta se desbate dealtfel într'un mare ziar din Capitală și credem că viul exemplu dat de D-l Teodoreanu, — pledă îndestul pentru menținerea dialectelor, toate urmașe ale aceluiaș graiu daco-roman. Să ne fie permis pentru aceasta a-l așeza pe D-l Teodoreanu, și lucrarea sa alături de Mircile a lui Mistral.

Am văzut însă că D-l Teodoreanu, nu se mulțumește doară cu limba locului de naștere ci știe să întrebuițeze cu aceeaș lesnicie și graiul colbăit al monahilor ce însemnau, faptele petrecute în timpul lor, pentru viitorime. „Predoslovia“ — o adevărată operă de spirit și bun gust — și „Cumplitul Trașcă Drăculescu“ — o evocare a unei figuri de adevărat boer, urmaș al Drăculeștilor — sunt ambele scrise în acest graiu, atât prima cât și a doua arătându-ne siguranța cu care autorul știe să-l mânuiască. Examenul acesta trecut. „Paharnicul-Furtună“ o minunată baladă epică, ne desvăluie încă o calitate a D-lui Teodoreanu ¹⁾ — stăpânirea până aproape la virtuozitatea lui Eminescu, a limbei literare oficiale. Am insistat poate prea mult asupra limbei pe care a crezut de cuvîntă să o întrebuițeze autorul Hronicului Măscăriciul Vălătuc, însă în spiritul în care a înțeles să se complacă, dovedește intrucât adevăratul tradiționalism l-a pătruns și amintește într'o măsură curentul pe care-l stărnise în Franța, pe vremuri, apariția Opiniunilor lui Jeime Coguard, scrise și ele într'o limbă cu totul alta și mai plină de farmec, decât aceea oficială dela Paris. S'a crezut pe atunci că la mijloc nu a fost decât o glumă a etern-epicurianului Francez, dar cu timpul gluma aceasta a prins și astfel ceace noua literatură franceză nu a putut căpăta în suprafață a căpătat în fond, grație lui Jeime Cognard, și a elevului său Jacques Tonnebroche.

Trecând asupra fondului povestirilor D-lui Teodoreanu, acesta constituie un gen nou; — cel puțin pentru literatura românească, — nou tocmai prin elementele -noui tradiționaliste arătate mai sus — și anume povestirea unor întâmplări fără mare răsunset, dar care grație felului în care ne sunt prezentate capătă o valoare de sine stătătoare. Se va fi băut mult vin bun și de tot felul, în Țara Moldovei, dar în chipul în care a știut să bea Logofătul Teodor Zippa, și fiul său Căpitanul, eroii din „Pur-sângele Căpitanului“ mai rar. Se vor fi tras multe păcăleli lăcustelor fanariote, dar în felul în care nepotul lui Aleco-Vodă a tras-o lui Panagache Bălățatoș, din „Neobositul Kostakelu“ cu greu se pot auzi.

Și tot acest material, de viu și voe bună d-l Teodoreanu, a știut să-l prelucere, realizând adevărate comori literare de umor sănătos, pe care le-a închis în „Hronicul Măscăriciului Vălătuc“. Nu se preaocupă prea mult de personagiile alese, le lasă în voia lor, dar se poate observa o stăpânire a materialului, astfel că dacă nu putem spune că avem în față caractere puternice, avem totuș persoane vii ce se mișcă liber, cu destulă viață în mișcările lor.

Și astfel înscriindu-se alături de personagiile lui Caragiale sau Pătrășcanu, Iancu Durău, Conu Todiriță, Marghiolișa Logofătul și Căpitanul Costake cât și Neobositul Kostakel, vor trăi și ei, D-l Teodoreanu, măbind prin aceștia galeria eroilor de genul celor al primilor doi deveniți deacum clasici.

Chiriac Văianu.

1) Se vor fi împodobit cu multe și telurite podoabe boerestile franși moldovene, dar în felul în care sireata Marghiolișa a împodobit-o pe aceea a Conului Todiriță numai D-l Teodoreanu a știut să ne-o spună.

O nouă sărbătoare : Henri Bergson.

Premiul Nobel al Academiei suedeze a fost decernat anul acesta filosofului Bergson. Academicienii Suediei au o elasticitate de apreciere care te surprinde la o categorie de oameni reputată ca anchilozată într'un cerc de idei și sentimente perfect determinate. Să cinstești cu un premiu ca Nobel mai întâiu pe Deledda, scriitoare legată de un colț de țară bine definit cu o literatură simplă și înduioșătoare și apoi pe Henri Bergson, titan filosof deschizând perspective noi și vii asupra universului și vieții sufletești întregi, e fără îndoială un salt care pledează pentru tinerețe fără bătrânețe a academicienilor suedezi. Și premierea aceasta vine la timp nu numai pentru a consacra o operă ce devenise de mult ilustrată și pentru a recunoaște via ei actualitate. Căci nimeni nu se mai poate orienta astăzi în curentele de idei contemporane, în literatura vremii, în filosofie, în științe ca biologia chiar, fără să întâlnească la primul pas numele celui mare inspirat care este Henri Bergson devenit în felul acesta un element pe deplin asimilat epocii noastre.

Mișcarea religioasă, care dela un timp involbură întreaga Europă printr'un Mari-tain, G. Papini, Pégny, J. Riviere, Claudel găsindu-și la noi un echivalent în agitația din jurul „Gândirii“, nu datorește puțin lui Bergson, a cărui întoarcere către bunurile vieții interioare e—în această privință—semnificativă.

Ca și Descartes și Kant, Bergson a plecat dela o critică severă a cunoștințelor despre lucruri și suflet oferite de filosofie și știința contemporană lui. Din aceeași familie spirituală cu Boutroux și H. Poincaré, Bergson a remarcat prăpastia deschisă ameiilor între știință și viață, aceasta din urmă fiind o perpetuă devenire calitativă, o evoluție creatoare de mereu alte forme, o durată pură, o actualizare continuă a lui Dumnezeu, pe când cealaltă reprezintă un complex de concepte abstracte, necuprinzătoare pentru realitate, un fel de schelet inert, incremenit pentru totdeauna. Deoparte un cadavru, de alta viața plină de inedit și realitate. Cu o altă imagine adevărată spiritului bergsonian, se spune că știința e un film de cinematograf care ne dă numai iluzia mișcării din realitate când el de fapt nu e decât o sumă de imagini imobile.

Când știința din a doua jumătate a veacului trecut constată că a surprins realitatea în compoziția ei intimă, eră victima unei grosolane iluzii. Viața continuă să se agite mereu nouă în afară de compartimentele ridicule ale științii.

Făcând această severă critică științei, spiritul ponderat al lui Bergson înțelegea să-i dea totuși o prețuire meritată. Și observă atunci că știința este necesară umanității prin faptul că ne învață cum să influențăm asupra naturii ca să ne-o facem folositoare. Știința devine astfel, după Bergson, un instrument util vieții, nu însă o depozitară de adevăruri. Aci întâlnim înrudirea lui Bergson cu pragmatismul.

Autorul „Evoluției creatoare“ nu se mulțumește numai cu această parte critică a operei științei. El năzuiește la creație, dorește să cunoască adevărul absolut, ignorat de metodele științei. Și descoperă atunci un nou mijloc de a te cobori în esența realității, de a o trăi, cu adevărat, prin *simpatie*: *intuiția*. Principiul unic al vieții se găsește în propria noastră conștiință, unde îl putem cunoaște prin această intuiție, „instalându-ne în el“, „urmărindu-i sinuozitățile“, trăindu-l nu gândindu-l și analizându-l cum făcea Descartes. E o metodă sintetică nu analitică, una poetică, nu științifică. E în ori ce caz o idee și o metodă nouă pentru care Bergson a găsit și un stil adecvat. Făcând critica oricărei cunoașteri conceptuale și prin urmare și a acelor etichete de fosile cari sunt cuvintele, filosoful nostru eră obligat să descopere un stil propriu cu menirea de a sugera ritmul intim al evoluției creatoare.

Pentru acest motiv, întâlnim în Bergson pagini agitate de un demon ascuns par că în șerpuirile unei fraze ample, elegante și dramatice. Prin ciocnirea cuvintelor și lumina imaginilor, filosoful încearcă revelarea adevărului ignorat de analiza științelor.

Ca orice mare gânditor, Bergson a fost — ferește — criticat de mulți. Metoda intenționistă e încă punctul de atac al filosofilor. Cum se poate dedubla conștiința devenind și obiect și subiect de cunoaștere fără să-și modifice ființa; sau cum ne deformează memoria această cunoaștere, sunt obiecțiuni serioase aduse operei lui Bergson.

Pe deasupra lor, spiritul bergsonian a impregnat cultura contemporană constituindu-se într'unul din principiile ei directoare. La aceasta a contribuit mult un talent literar, care te face să revendici pe Bergson nu numai filosofiei, ci și literaturii.

Al. Dima.

Constantin Kirițescu : Printre apostoli.

Autorul tragicei și înălțătoarei epopei a războiului de întregire a României a descălecat temeinic în literatură. Il cunoșteam de mult, din manualele sale didactice în care știința era măestrît îmbinată cu picuri de poezie, sortită să dăruiască școlarului acea legătură tainică dintre suflet și cunoștință, să facă din cartea de școală un prieten nu un călău.

Credeam mai târziu — la apariția celei dintâi ediții a povestirii războiului — că groaznică sguidire și uriașele puteri de jettfire ale neamului nostru i-au dăruit naturalistului, imboldul înfăptuirii minunatei povestiri a morților și eroilor noștri, a pribegiei, obidei, umilințelor și înălțărilor acelor vremi de grea încercare.

Iată însă că printre multele treburi de anevoioasă și zilnică bătaie ale ministerului instrucțiunii, d-l Kirițescu găsește vremea să revadă vechi însemnări și lăsându-se furat de vraja condeiului, ne desvăluie alese calități literare, însoțite de un spirit de drămuțită observație a oamenilor și împrejurărilor.

Printre apostoli, după cum mărturisește însăși autorul în prefață, era manuscrisul tănuț dintr'o necesitate sufletească ce n'avea de gând să fie incredințat indiscretei născociri a lui Gutenberg, socotind aceasta un sacrilegiu. Mărturisirea e plină de duioșie: „Sunt lucruri intime. Le-am scris și gândit pentru mine însu-mi, pe colțul mesei, târziu de tot, la lumina lămpii, când în jur era tăcere desăvârșită, când toți ai casei erau culcați, sigur că nimeni n'o să mă surprindă și să mă facă să ascund foaia jenat“....

Noi, mulțumim împrejurărilor și prietenului care a stăruit să se săvârșească sacrilegiul, fără de care n'am fi putut să ne împărtășim de gândul și simțimintele apostolilor d-lui Kirițescu.

Pe apostolii ce ni-i prezintă, îi cunoșteam noi toți cei ce am trecut prin liceu și cari mai apoi am fost și ani în șir în rândul dascălilor.

Mărturisim că nici unul din eroii prezentați nu ne-era necunoscut. Domnul Rașcu ca și Bonifas, Nenea Iancu Dărăscu ca și credinciosul Moș Dumitrache. Cunoscută ne era și boeria doctorului *Tschovernaqui*, ca și „diplomația“ politicianilor din *Schimbare de guvern* care, când pot și cum pot, își dau aere de oameni „cu greutate“... Sunt eroii de ieri și de azi, tipuri de totdeauna. Școala își are și azi destui domni Rașcu, mai puțini Bonifas și poate și mai puțini Nenea Iancu Dărăscu.

Până și *Tarapanaua prietenului Pițurcă* în care ni se zugrăvesc oameni și împrejurări de acum treizeci de ani, când o bună parte a fineretului nostru cărturar era captată de curentul socialist atunci la modă, poate fi de actualitate în aceste vremi, când atâtea curente — mai manșevice ori mai bolșevice — stăruiesc să impună orânduiri actuale a statelor, deslegări de probleme economice nu departe de aceea a lui Pițurcă.

Apostolii d-lui Kirițescu sunt deci ai noștri, îi recunoaștem pe toți, trăesc în noi și cu noi, îi simțim plămădiți întocmai, înlăuntru sufletului nostru, îi purtăm pretutind

DATINA

deni, și în scurgerea vremii îi pomenim fără să vrem — desigur cu alte nume — îi dasgropăm depănând crâmpes din strălucita ori întunecata lor activitate, școlară ori extrașcolară; dar nimeni nu i-ar fi prezentat mai bine de cât d=sa.

Bună oară *Domnul Rașcu*: Om bun! Și cum să nu fie *bun* profesorul care n'are niciodată o vorbă de dojană pentru elevii lui, care nu lasă nici odată corigenți ori repetenți, care nu cercețează nici odată caetele; iar cei scoși la lecția de geografie primeau notă bună chiar dacă:

Munții se mutau în largul oceanelor, fluviile își schimbau matca luând-o razna peste câmpii, insulele se rătăceau prin mijlocul continentelor, no-roadele emigrau, iar orașele își schimbau țările. Științi auxiliare veneau să dea ajutor frățesc geografiei strâmtorate. Istoria îi împrumuta nume de generali cari luau locul exploratorilor, absenți din memoria școlarului; științele naturale populau grașele cu plante marine și mările cu fiare de pădure.

„Era o lecție veselă uneori, plictisitoare adesea, niciodată însă dătătoare de emoții“, căci ori ce s'ar fi întâmplat *bunul* dascăl nu se îndura să urmărească decât minutarele ceasornicului, ca clopoșelul să-l libereze de această groaznică corvadă pe care trebuia s'o împlinească numai pentru *du-te lună, vino leafă*.

Ce pildă mai grăitoare de *bunăătate* pentru un *apostol*; care toată noaptea juca în cărți și vindea la casa de vechituri până și darul făcut de elevi de ziua lui.

Dar *Bonifas*? — literat și boem — care strălucea la cafenea prin bogate cunoștințe de literatură și filosofie, însă veșnic distrat și până într'atât în cât i se întâmpla să ceară țigări pe stradă și la proprii lui elevi, pe care nu-și da osteneala să-i cunoască nici în clasă și a căror notație se făcea totdeauna pe brodeală. Școala nu-l interesa de cât pentru a-și vinde elevilor sub o necesitate născocită, propriile-i manuale.

În măsura posibilităților literare, povestirea cea mai meșteșugit caracterizată este „*Nenea Iancu Dărăscu*“. Este omul cu demnitate care din stăruitorul imbold de a înălța școala al cărei director era, a înfăptuit atâtea lucruri frumoase și a purtat atâta grijă de buna îndrumare și cultivarea sufletului elevilor, în cât — potrivit obiceiului pământului — a trebuit să fie răsplătit cu scoaterea din direcție, ajungând să moară în cea mai depe urmă mizerie, regretat cinstit numai de Moș Dumitrache, bătrân servitor al liceului care slujise pe fostul director cu atâta mărinimie.

„Printre apostoli“ cuprinde evocări sentimentale, chibzuit cumpănite, meșteșugit zugrăvite prin îndemânatece cercetări ale sufletului și deplină stăpânire a tainelor sufletului. Apariția lor în scrisul românesc nu poate de cât să afirme că autorul pășește în epica noastră stăpân pe toate elementele constructive.

Poate... în sertarul acela, străjer tainic al acestor comori, vor mai fi rămas file galbene cu însemnări discrete ale vre unor portrete de altă dată... Pentru cei îngropați acolo, ne îngăduim a stărui să fie încredințați tiparniței, singura dătătoare de viață pentru ei.

Mihail Gușîdă.

Scritori din București

Agentul cultural al Bucureștilor nu se diferențiază prea mult anul acesta față de ceilalți ani. Ca de obicei atențiunea publică gravitează câte câteva probleme ce par de o mare actualitate, Printre acestea apare — ca o insulă între apă — iarăși și iarăși chestiunea „nouvei spiritualități“, a înfățișării generale a caracteristicilor „generației noi“. Două reviste — *Kalende* editată de un grup de patru fineri apărători ai poziției intelectualiste pe care o slăvesc într'un stil pompos și cu aparențe de desăvârșit, și *Gândirea* tot mai convinsă de însemnătatea religiozității într'o cultură și ironizând manifestările spiritului critic junimist — se întrec prin a afirma atitudini ce par la prima vedere

ireducibile când de fapt ele se subsumează una alteia. Intre cunoașterea intelectuală și cunoașterea mistică nimeni nu poate găsi contradicții afară de redactorii *Kalendelor*, cari își justifică existența prin această năstrușnică idee nouă. E oare atât de greu să înțelegi că la baza fiecărei cunoașteri întâlnești un element mistic — intuiția căleasă a adevărului — ce se completează apoi pe cale rațională? Reacțiunea *Kalendelor* poate fi înțeleasă numai în cazul în care s'ar opune panmisficismului devenit o amenințare pentru domeniile explorate de intelect. Ar fi atunci o bună punere în gardă, anticipată.

Dar dacă apariția acestei reviste se justifică într'un fel nu poți pricepe la ce bun s'ar mai ivi și altele. De pildă *Tiparnița literară*, din care au apărut până acum două numere. Nu aduce nimic nou, nici ca idei, nici ca oameni. Exploatează doar „problema noii spiritualități” făcând o anchetă, la care d-l N. Iorga, a răspuns, minunat în felul acesta :

„Sunt un vechiu traditionalist incurabil, care am pierdut cu desăvârșire noțiunea noului. Eu însumi în puțina literatură și quasifilosofie pe care am făcut-o în viața mea n am avut niciodată sentimentul necesității unei deslipiri de un trecut, care este destul să treacă prin oameni noi ca să devie dela sine nou.

Toate formele acestora mari cari se vântură dela o bucată de vreme nu sunt decât jocuri de copii cu litere mari de lemn, înainte de a învăța să citească. Sufletul omenesc e o unitate în mijlocul unei naturi, care repetă întotdeauna nou lucrurile de o eternă vechime.

E una din cele mai potrivite șarje împotriva spiritului grăbit și superficial al unor reprezentanți din noua generație.

Poate că vom încerca odată o recapitulare a tuturor acestor discuțiuni pentru a desprinde câteva adevăruri obiective. Până atunci să notăm însă o serie de fapte literare noi.

Iași creatori prin mândria de a întrece țara întreagă ne trimit câte un volum de Ionel și Alexandru O. Teodorănu. *Turnul Milenei* și *Hronicul Măscăriciului Vălatuc*, acesta din urmă cuprinzând o originală întrebuintare a limbajului și stilului cronicească și moldovenesc într'o acțiune plină de umor, *Cezar Petrescu*, a tipărit de asemenea *Omul care și-a găsit umbra* îmbogățindu-și literatura cu sondarea freudiană a sub și inconștientului; iar *Ion Pillat* a publicat *Limpezimi* despre care vom refera cu alt prilej.

A apărut și o gazetă săptămânală cu dorința de a da informații obiective despre faptele noastre literare : Un fel de „Nouvelles litteraires” : *Săptămâna literară*. Suntem curioși dacă — și va putea realiza programul. Spiritul obiectiv e doar o *rara avis* pentru culturi tinere ca a noastră, în care domină cel mai anarhic și nejustificat personalism.

Tudor Damian.

OAMENI ȘI GÂNDURI

De la noi și de aiurea.

Bucureștii cosmopolizați așează stăruitor eticheta vremurilor noi, dăruindu-ne prin reviste ca *Integral* ori *Kalendae* „îndrumătoare” scrineteli de artă și gândire contemporană. Păpădia și-a zburat achenele până în cetatea Banilor — Craiova — însămintând și dând la iveală pe soră lor *Radical* care-și anunță sentențios în articolul program că : *O revistă fără program este ca o vacă fără macaz.*

Și în aceeași București, stegarii *umanitarismului* lui Henry Barbusse, procurorii ai umanității, strigă la toate răspântiile lozinca subversivă a internaționalismului; iar pe scena Teatrului Național se reprezintă în disprețul ori cărei cuviințe, obscenități scandaloase ca *Amanul Anonim*, care ar trebui să facă să roșească măcar zidurile celei mai înalte școli a sufletului românesc, dacă solzii obrazilor color ce și-au pierdut mîntea și omeneia nu mai pot roși.

Gazetarii ridicăți și socotiți până mai ieri îndreptarii vieții politice și sociale sunt arătați peste noapte înșelători de rând, pentru aceeași lacomă dorință de îmbogățire pentru care se ucide lumea cu alcool meliic...

În fața atâtor argumente de înnoire ale vremii, nouă nu ne mai poate rămâne nimic alta, de cât să aducem din toată inima o călduroasă strângere de mână lui *Popa Moja* de la Orăștie, care fără nici o zarvă, dă la iveală de aproape 30 de ani *Libertatea* și *Foaia interesantă*, gazete pentru popor, așezat și cu rost scrise, cuprinzătoare dela un cap la altul de o sănătoasă îndrumare românească. Un sfânt, slujitor cuminte și credincios la două altare, acel al bisericei și al tiparniței răspânditoare de duh înțept și de omenie.

Și ne mai rămâne... povestea măruntelor noastre nimicuri, din târgul acesta răselejit la un cot de Dunăre: În iarna aceasta pe lângă conferințele *Universitățile libere* unde și-au spus cuvântul chibzuit de adâncă simțire românească; d-nii Octavian Goga și C. Argetoianu, ori cuvânt de lumină larg deschizătoare, ca d-nii N. Vălcovici și V. Valjean; *Casa Luminei* intrată în al zecelea an de existență, și-a continuat mult cercetatele ei șezători de Duminecă.

Șezătorile acestui ateneu popular au fost întovărășite de interesante conferințe ca: *Monumentele romane din Turnu-Severin*: Al. Bărcăcilă, *Mehedinții de altă dată*: Marius Vorvoreanu, *Știința românească*: Petre Sergescu, *Problema destinului omenesc în concepția lui Dante*: Const. D. Ionescu și altele.

Pentru aportul de idei, regretăm că nu putem stărui aci asupra multora din aceste conferințe.

Datoria de mehedințeni și severineni, ne impune însă a nu trece cu vederea conferințele d-lor Marius Vorvoreanu și Al. Bărcăcilă, „*Mehedinții de altă dată*” și *Monumentele Romane din Turnu-Severin*” care sunt contribuții prețioase pentru monografiile orașului și județului nostru cu un trecut istoric destul de bogat, dar cari nu și-au putut afla până azi învrednicirile lor alcătuitoare.

D-l Al. Bărcăcilă, întemeietorul prețiosului muzeu regional, înfăptuit după o strădanie de peste 15 ani, autorul desgropării ruinelor castrului roman din jurul piciorului podului lui Traian, vorbește despre Monumentele romane din Turnu-Severin cu acea adâncă cunoaștere a cercetătorului pasionat al acestor monumente:

Drubeta, numele din epoca romană al orașului care în evul mediu avea să devie Turnu-Severin, ca centru al unui întreg ținut — Terra Severini, sau Banatul Severinului, — a avut o viață preromană cu populațiune dacă. Dovada o dau unelte și vasele primitive găsite în diferite părți ale orașului¹⁾, iar de curând în săpăturile făcute la Castrul roman dela piciorul podului lui „Traian”²⁾. Urme mai bazate și concentrate de viață preromană nu se află, așa cum le găsim în Ostroavele Șimian, Corbul, Ostrovul Mare. Așezământul dac care va fi fost aici, a fost răscolit și risipit de așezămintele de mai târziu. De altfel acelaș fenomen se petrece și cu așezările romane și medievale: Primul așezământ roman a fost cel mai târziu din epoca construirii podului de piatră al lui Traian, între cele 2 războaie dacice, constând în însuși șantierul de lucru al podului și puterea armată care avea să asigure liniștea lucrării. De altfel Traian dela încheerea primului război a lăsat garnizoane de pază în Dacia, una chiar în capitala țării, Sarmizegetuză. Săpăturile recente făcute la Castrul Roman au dat la iveală construcțiile din epoca împăratului Traian. Cea mai de seamă dintre ele este pretoriul, cu 12 camere, între cari Sala Sfântă și Auguralul. Din aceleași săpături a eșit cea mai veche inscripție din Dacia³⁾ dela altarul sau dela templul pe care

1) Vol. Dacia II, publicația V. Pârvan,

2) Vol. »Dacia« III, în curs de tipărire,

3) Vol. »Dacia« III.

Traian în anul 105 trecând pentru prima oară podul atunci construit, îl ridică Zeului Hercule Nebiruitul, ca unuia care-l ajută în uriașele sale lucrări și întreprinderi războinice. De acum până pe la mijlocul veacului al 3-lea, Drubeta e în continuă și bogată înflorire; dovada o dau mulțimea de monumente arhitecturale, sculpturale, epigrafice, etc, descoperite până acum și datând din această epocă. În această epocă de înflorire orașul și unitățile militare, ridică monumente de închinare și recunoștință împăraților și principilor moștenitori; din acestea s'au găsit până acum inscripțiuni în cinstea împăraților: Antoniu Piul, Marcu Aureliu, Lucius Verus, Commodus, Caracalla, fiul lui Septimiu Sever, lui Gordian și resturi de columne de mari dimensiuni cu baze și capiteluri măiestros lucrate, unele găsite la locul lor, altele întrebuințate ca materiale în construcțiile așezămintelor ulterioare. Mulțimea uneltelor, meșteșugit cioplite și înflorate, inscripții funerare, sarcofage, altarele înălțate divinităților, uneltele casnice, și de cultură, stau dovadă că orașul care se intitula „Splendidissima Colonia Drubeta” era în adevăr o strălucită, bogată și civilizată așezare romană.

Numele popular i-a fost *Drubeta* cum se găsește scris de localnici, probabil Daci, pe cărămizi, nu cu ștampilă cum făceau unitățile militare și fabricile de cărămidă și olărie, ci cu un bastonaș de lemn sau de os pe cărămida crudă. În inscripțiile oficiale poartă numele *Drobeta*. A fost municipiu, și a purtat numele împăratului Hadrian, *Municipium Hadrianum Drobeta* până pe la anul 200 d. Hr., când este ridicat la rangul de colonie și, primește numele lui Septimiu Sever chemându-se *Colonia Septimia Drobeta*.

De restriștea care a năpădit Dacia chiar din această epocă frumoasă, nu a fost ferită nici Drubeta; ca loc însă de mare însemnătate strategică, deschizând drumul spre Dunărea inferioară și spre ținuturile Sud-Dunărene, ea a rămas mai departe cetate de apărare a imperiului Roman.

În Sec. al IV-lea Constantin cel Mare, folosind materialele și ce va mai fi rămas din vechiul oraș și cetate a Drubetei, o reclădește. Dela el avem între altele cele 80 de camere din castrul dela piciorul podului, împărțite în 4 unități în unghi drept și paralele și acoperind fundațiile și pardoselile construcțiilor anterioare. În Sec. VI Iustinian folosește aceeași întăritură refăcându-o din dărâmurile găsite și lăsându-ne până astăzi, între altele, turnul rotund cu cele 9 pietri funerare intrate în construcția lui, în colțul sud-vestic al castrului.

Mulțimea basilicelor mai mari și mai mici aflate în cuprinsul orașului (două în castru, două în mijlocita lui apropiere, una în grădina liceului, alta la Turnul lui Sever) dovedesc viața intensă creștină de după Constantin cel Mare.

Proporțiile acestui rezumat nu ne îngăduie amănunte mai multe. Conferința a fost ilustrată cu proiecțiuni de construcții, inscripțiuni și obiecte antice. Pentru cine se poate opri în Severin chiar și numai în treacăt, acest frumos și bogat trecut al orașului se poate vedea aievea în colecțiunea Muzeului Regional instalat în localul internatului liceului și ruinele din punctele orașului aci amintite.

* * *

D-l Marius Vorvoreanu, un mult cunoscător al Mehedinților și pasionat cercetător al trecutului lor, desprinde de astă dată două capitole din trecutul județului: biserici și haiduci. Incepe cu amintirea *Mănăstirii Vodița*, clădită de sfântului Nicodim depe vremea lui Vladislav Vodă din care se mai păstrează doar temelii și câteva din ziduri descoperite de curând de d-l Drăghiceanu, autorul săpăturilor și istoricului Bisericii Domnești din Curtea de Argeș.

Locul nu ne îngăduie a da aci de cât un scurt istoric, însoțit de pisaniiile, or inscripțiile mai de seamă ale câtorva dintre biserici.

DATINA

Schitul Topolnișii, ctitorie tot a sf. Nicodim și apoi a lui Jupân Lupu Buliga vel aga și sfârșită de jupân Curea, vel paharnic în timpul voevodului Grigore Ghica, pictată de Gheorghe Zugrav Grecu și Idina Zugrav Valahu. În această mănăstire se află și mormintele lui Lupu Buliga, a jupâniței Stanca și a soției lui Lupu, Stoichița, toate cu următoarele inscripții funerare :

„Sub această peatră zac oasele robului lui Dumnezeu Jupân Lupu Buliga vel Căpitan și așteaptă a doua înviere care va să vie a toată lumea la dreapta și înfricoșeata judecată a lui Dumnezeu. Mutatu-s'a din această lume mică la 7161 Mai în 2 zile“.

Pisania din afară : „In numele tatălui și al fiului și al sf. duh și cu ajutorul luminatului și puternicului Io Matei Voevod, truditu-s'au și s'au ostenit de au zidit din temelie această sf. mănăstire cu hramul Ion Predeși Vodița, robul lui Dumnezeu Jupân Lupu Buliga vel căpitan ; jugrăvită ego Stanco i ego Curea Spătaru, i Stoica, i Calina, i Armanca“.

Pisania de-a, dintre naos și pronaos : „Cu bună vrerea părintelui ceresc și cu îndemnarea sf. său fiu și cu săvârșirea sf. Duh, ziditu s'au această sf. biserică cu hramul Tăcri sf. Glavii sf. Ion Predeși ; din temelie s'au zidit cu cheltuiala dumnealui Jupân Lupu Buliga Vel aga. iar în urma dumnealui, cu ajutorul lui Dumnezeu zugrăvitu-s'au și s'au isprăvit peste tot cu cheltuiala fiului dumnealui Jupân Curea vel paharnic și s'au scris în zilele creștinescului domn Grigore Ghica Voevod, când a fost nestavornic Eirononah Axente. Gheorghe Zugrav Grecu, Idina Zugrav Valahu.

Mănăstirea Strehaja : Ctitorie a lui Mihai Viteazul, rezidită de Matei Basarab la anul 1645 și mai târziu renovată de Constantin Brâncoveanu, 7201. Se mai păstrează următoarea pisanie : „Această sfântă biserică s'a început cu ajutorul lui Dumnezeu, ziditu-s'au din temelie cu porunca și cheltuiala prea bunului și iubitului Domn Matei Basarab Voevod a toată țara Românească împreună cu Doamna Gospoiana Elena, întru tot prea înaltei și a tot fiitoru nume al prea sfintei și mântuitoarei troițe, întru al 13-lea an al domniei lor Veleatu b. mira 7153 Sept. și s'a săvârșit în luna lui August...“

Deasupra porții zidului de împrejmuire a bisericii se afla până de curând, așezată în partea din afară o peatră cu următorul cuprins : „Acestea s'au făcut de luminatul Domn Io Constantin Basarab Voevod cu toată osteneala sa leatul 7201“. Prin acestea se înțeleg probabil, reconstruirea și reparația zidurilor de împrejmuire, a chiliilor și celorlalte dependințe.

La 1826 biserica a suferit o nouă restaurare fiind ruinată în vremea revoluției din 1821 de Egumenul Axentie.

Ion Ionescu dela Brad, pomenește în descrierea acestei mănăstiri următoarele : Clopotnița este înădită și înălțată peste un turn de cetate vechie, fântâna este o cisternă da construcție antică. Aci s'au găsit olane groase de fier prin care este adusă apa dela marea depărtare de sub deal. Casele din interiorul zidului mănăstirii sunt zidite mai în urma bisericii...

Biserica Baia de Aramă, ctitorie la 1700 a lui Cornea Vel Ban al Craiovei și Jupân Milcu Băiașu, nepot de frate al Postelnicului Ștefan, pe timpul lui Const. Brâncoveanu.

Mănăstirea Gura Motrului, ctitorie a lui Preda Brâncoveanu, la 1705, are următoarea pisanie : „Această sfântă și Dumnezească mănăstire dela Motru a căreia hram se prăznuște pren podobna Paraschiva, din temelie este zidită de Jupân Preda Brâncoveanu, vel vornic la anul dela zidirea lumei 7161, care dela acea vreme a stat nezugrăvită, iară după aceea luminatul și... Io Constantin Basarab Brâncoveanu Voevod, nepotul lui de fecior într'al 17-lea an al domniei sale o am zugrăvit, o am și mai înfrumusețat cum se vede, la leatul 7213 săvârșindu-se în bună pomenire și slavă veșnică luna Sept. veleat...“

Aci se află mormântul lui Eufrosin Poteca.

Biserica Glogova: Incepută la 1730 de Ioniță Glogoveanu, și sfârșită la 1762, poartă următoarea pisanie: „Această sfântă și Dumnezeiască biserică unde se prăznu-este Sfeți Nicolae este făcută de dumnealui Matei Consilier Glogoveanu cu jupâneasa Stanca fata Staicului Bengescu clucer și întâmplându-se de au murit și neputându-se isprăvi și rămânând fiul dumnealor Ioniță Glogoveanu bivvel Sulger și după ce s'a întâmplat și s'au însurat, s'au îndemnat dimpreună cu jupâneasa dumnealui Maria, fata Radului Creciulescu bivvel Clucer, și s'au isprăvit precum se vede pe timpul Domniei Sale Măria Sa Constantin Voevod (Racovița) leat 7272.

Biserica s'a sfințit în fața Voevodului de Episcopul de Râmnic Grigorie. Cetele lui Pazvantoglu au jefuit-o groaznic.

Conferențiarul stăruiește apoi asupra Bisericilor din Cerneți, Voloiacu, Prejna și Cioșani, care deși mai recente între 1700 — 1850 totuși își au însemnătatea lor în trecutul Mehedinților, apoi trecând la haiducii acestor părți oltenești, pomenește între alții pe *Ilie Haită*, care fiind prins și judecat a dobândit iertăciune dela Vodă Caragea. Cartea de iertare fiind un rar document de felul acesta o dăm în întregime aci:

„Cu toate că *Ilie Haită* cu cei mai jos arătați ai lui, s'au arătat cu fapte netreb-nici, jefuind și prădând pe locuitorii acesteia, pentru care li se cuvenea pedepse după măsura vinei lor, dar căzând la domnia mea cu rugăciune ca să le iertăm greșelele și să le dăm slobozenie a petrece nesupărați, făgăduindu-ne că se vor abate de la că-lea faptelor rele și osebit făcându-ne rugăciune credinciosul boer Domniei mele Ser-darul Constantin Boranescu, ispravnicul jud. Mehedinți, pentru a li se iertă greșalele, ne am milostivit asupra-le și atât după a lor rugăciune cât și după rugăciunea serdarului Boranescu, îi iertăm de toate greșalele trecutului, dându-le și slobozenie a petrece în pace cu această hotărâre și legătură însă ca să fie datorii a face îndestulare cu despăgubire tuturor ce se vor arăta a dovedi ca le-au prădat și jefuit de către dânșii.

Drept aceia poruncim la toți ce li se cuvin ca nimeni nici o supărare să nu le facă pentru trecutele lor vinovățiri, și spre dovadă iertării lor li s'a dat această dom-nească carte de iertăciune, iar de acum înainte care din dânșii se vor dovedi cât de puțin cu acest fel de fapte, milă nu vor mai putea dobândi de la domnia mea și-se vor pedepsi cu pierderea vieții.

1816 Ian. 15.

Gospod. Caragea

Cu toată această domnească iertare însă, haiducul fu pornit către Baia de A-ramă și aci fu spânzurat. Baladele populare din regiunea Ponoarele glăsuiesc că aceasta iertăciune deși domnească, ar fi fost numai o înșelare bine ticluită:

Foaie verde colilie
Ce voinic era Ilie
Când umbla în haiducie;
Dar ciocoi îl înșelară
La Craiova îl judecară
La Baia îl spânzurară.
De crenguța nukului
Stă capul haiducului
La poala codrului
La marginea drumului;

Iar o altă variantă pomenește și nukul de care a fost spânzurat:

Foaie verde bob negară,
Ilie cum te 'nșelară
La Craiova te predară
La Baia te spânzurară,
Frunzuliță lin pelin
Zău de nukul lui Turcin,
De crenguța nukului
În marginea drumului
La poala codrului

D-l M. Vorvoreanu, un răscolitor îndrăgostit de trecutul județului, făgăduiește bogat material necunoscut încă, pentru a sluji cândva la alcătuirea unui istoric.

R. Vântariș.

Primate la redacție:

CĂRȚI

Amicul poporului	Calendar pe 1929	Horia Petra Petrescu
Calendarul Săteanului	1929.	" " "
Ion Pillat	Limpezimi — versuri	Scris. Rom. Craiova
Giovani Papini	Viața lui Isus traducere A. Marcu	București „C. R.”
Ion Dongorozi	Examen de bacalaureat	„Ramuri” Craiova 1928
Ion Feti	Daphnis și Chloe ai vremii noastre	„Propil. lit.” București
Const. Kirilescu	Printre Apostoli	„C. R.” București

REVISTE, ZIARE

<i>Transilvania</i> : Sibiu.	<i>Gândirea</i> : București.
<i>Arhivele Oltenei</i> : Craiova.	<i>Natura</i> : București.
<i>Societatea de mâine</i> : Cluj.	<i>Ramuri</i> : Craiova.
<i>Grafica Română</i> : Craiova.	<i>Cultura poporului</i> : București.
<i>Revista gen. a învățământ.</i> : București	<i>Foaia Diecezană</i> : Caransebeș.
<i>L'Europa orientale</i> : Roma-Italia	<i>Renașterea</i> : Cluj.
<i>Libertatea</i> : Orăștie.	<i>Școala Bănățeană</i> : Caransebeș.
<i>Viața literară</i> : București.	<i>Propilee literare</i> : București.
<i>Orpheus</i> : București.	<i>Familia</i> : Oradea Mare
<i>Convorbiri literare</i> : București.	<i>Adevărul literar</i> : București
<i>Făt fumos</i> : Suceava.	<i>Revista de filosofie</i> : București.
<i>Cosinziana</i> : Cluj.	<i>România Aeriană</i> : București.
<i>Graiul Românesc</i> : București.	<i>Nădejdea</i> : Vârșeț-Jugoslavia
<i>Răsăritul</i> : București.	<i>Opoziția</i> : București
<i>Viața Medicală</i> : Timișoara.	<i>Umanitarismul</i> : București
<i>Glasul Ardealului</i> : Cluj	<i>Tribuna Banatului</i> : Timișoara
<i>Dumineca Poporului</i> : București	

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: IURNUȘEVULPIN

STRADA DECEBAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**„Ești Dafină, stăpâna noastră bună,
Ne logodești cu brazda de pământ.
Ne înfrățești cu gloria străbună
Ne ești, iubito, leagăn și mormânt.”**

G. V.

8.

TURNU-SEVERIN

ARTELE GRAFICE „DATINA” T.-SEVERIN